

APEK

Agencija za pošto in elektronske
komunikacije Republike Slovenije
Stegne 7, p. p. 418
1001 Ljubljana
telefon: 01 583 63 00, faks: 01 511 11 01
e-naslov: info.box@apek.si, <http://www.apek.si>
davčna št.: 10482369

ANALIZA UPOŠTEVNEGA TRGA

TRG 8:

Posredovanje klicev s fiksne lokacije v javnem telefonskem omrežju (medoperaterski trg)

TRG 9:

Zaključevanje klicev v posamičnih javnih telefonskih omrežjih na fiksni lokaciji (medoperaterski trg)

TRG 10:

Tranzitne storitve v javnem fiksнем telefonskem omrežju (medoperaterski trg)

S PREDLAGANIMI OBVEZNOSTMI

Ljubljana, 1. oktober 2007

Kazalo:

1	Uporabljeni izrazi	3
2	Pravna podlaga za analizo upoštevnihi trgov za medomrežno povezovanje	3
3	Kronološki pregled regulacije trgov za medomrežno povezovanje.....	3
3.1	Regulacija medomrežnega povezovanja po ZTel-1	3
3.2	Regulacija medomrežnega povezovanja po ZEKom.....	3
4	Postopek analize trga	3
4.1	Postopek zbiranja podatkov	3
4.2	Pregled ponudnikov storitev posredovanja, zaključevanja in tranzita v javnem telefonskem omrežju	3
4.3	Sodelovanje APEK z Uradom za varstvo konkurence.....	3
5	Opredelitev upoštevnihi trgov.....	3
5.1	Opredelitev trga proizvodov in storitev	3
5.1.1	Zamenljivost ponudbe in povpraševanja na trgu	3
5.2	Določitev geografskega trga.....	3
6	Analiza upoštevnega trga o obstoju konkurence.....	3
6.1	Merila za določanje operaterja s pomembno tržno močjo	3
6.1.1	Tržni delež operaterja na upoštevnihi trgu in spreminjanje njegovega tržnega deleža na upoštevnihi trgu v daljšem obdobju.....	3
6.1.2	Ovire za vstop na upoštevnihi trg in vpliv na potencialno konkurencu na tem trgu ter kontrola nad infrastrukturo, ki se je ne da zlahka podvojiti	3
6.1.3	Vpliv velikih uporabnikov na moč operaterja – izravnalna kupna moč	3
6.2	Zaključki analize o obstoju konkurence na upoštevnihi trgu	3
7	Predlagane obveznosti operaterja.....	3
7.1	Obveznost dopustitve operaterskega dostopa do določenih omrežnih zmogljivosti in njihove uporabe	3
7.2	Obveznost zagotavljanja enakega obravnavanja	3
7.3	Obveznost zagotavljanja preglednosti	3
7.4	Obveznost cenovnega nadzora in stroškovnega računovodstva	3
7.5	Obveznost ločitve računovodskih evidenc.....	3

1 Uporabljeni izrazi

2 Pravna podlaga za analizo upoštevni trgov za medomrežno povezovanje

V letu 2002 je bil sprejet nov regulacijski okvir za zagotavljanje elektronskih komunikacijskih storitev in omrežij v Evropski uniji, v okviru katerega so bile sprejete naslednje direktive:

- Direktiva 2002/21/EC Evropskega parlamenta in Sveta, ki določi skupni okvir za ureditev elektronskih komunikacijskih omrežij in storitev (OJ L 108/33, 24.4.2002, v nadaljevanju Okvirna direktiva);
- Direktiva 2002/20/EC Evropskega parlamenta in Sveta, ki uskladi pravila za odobritev zagotavljanja elektronskih komunikacijskih omrežij in izvajanjem elektronskih komunikacijskih storitev (OJ L 108/21, 24.4.2002, v nadaljevanju Direktiva o odobritvi);
- Direktiva 2002/19/EC Evropskega parlamenta in Sveta, ki ureja dostop do in medomrežno povezovanje elektronskih komunikacijskih omrežij in povezanih zmogljivosti (OJ L 108/7, 24.04.2002, v nadaljevanju Direktiva o dostopu);
- Direktiva 2002/22/EC Evropskega parlamenta in Sveta, ki določi pravice uporabnikov glede elektronskih komunikacijskih omrežij in storitev (OJ L 108/51, 24.4.2002, v nadaljevanju Direktiva o univerzalnih storitvah).

Agencija je pri opravljanju analize in oceni tržne moči upoštevala tudi Smernice Komisije o analizi trga in oceni pomembne tržne moči v skladu z ureditvenim okvirom Skupnosti za elektronska komunikacijska omrežja in storitve (2002/C 165/03), v nadaljnjem besedilu Smernice.

Zakon o elektronskih komunikacijah (Uradni list RS, št. 43/04, 86/04-ZVOP-1, 129/06-UPB-1; v nadaljnjem besedilu: ZEKom) je prevzel določbe novega regulativnega paketa. Namen ZEKoma je zagotavljanje učinkovite konkurence na trgu elektronskih komunikacij, zagotavljanje univerzalne storitve in varstvo pravic uporabnikov. ZEKom ureja tudi pogoje za zagotavljanje elektronskih komunikacijskih omrežij in izvajanje elektronskih komunikacijskih storitev ter ureja zagotavljanje univerzalne storitve. Agencija za pošto in elektronske komunikacije Republike Slovenije (v nadaljnjem besedilu: agencija), na podlagi ZEKom ter podzakonskih aktov zagotavlja pogoje za učinkovito konkurenco s tem pa omogoča enakopravno delovanje operaterjev na trgu elektronskih komunikacij.

Novi regulativni okvir na področju elektronskih komunikacij v EU kot tudi ZEKom predvidevata tristopenjski proces v postopku določitve operaterja s pomembno tržno močjo in naložitve obveznosti z namenom vzpostavitve konkurence na trgu in sicer:

- prvi korak vsebuje določitev upoštevni trgov na področju elektronskih komunikacij v skladu z 20. členom ZEKom. Agencija je na podlagi tega sprejela Splošni akt o določitvi upoštevni trgov (Uradni list RS, št. 77/04; v nadaljevanju: Splošni akt o določitvi upoštevni trgov), ki je stopil v veljavo dne 17.7.2004,
- v drugem koraku agencija v skladu s prvim odstavkom 21. člena ZEKom v sodelovanju z Uradom za varstvo konkurence opravi v rednih časovnih intervalih analizo trga. Osnovni cilj analize trga je ugotovitev ali na posameznem trgu obstaja konkurenca oz. ali ima operater (lahko tudi dva ali več operaterjev skupaj) na posameznem upoštevni trgu pomembno tržno moč. Agencija je v okviru tega

postopka po uradni dolžnosti opravila analizo medoperaterskih upoštevni trgov 8. »Posredovanje klicev s fiksne lokacije v javnem telefonskem omrežju«, 9. «Zaključevanje klicev v posamičnih javnih telefonskih omrežjih na fiksni lokaciji» in 10. Transitne storitve v javnem fiksni telefonskem omrežju.

- v tretjem koraku, če agencija na podlagi analize ugotovi, da trg ni dovolj konkurenčen, z odločbo določi operaterja s pomembno tržno močjo in mu naloži vsaj eno izmed obveznosti iz 23 do 30 člena ZEKom, z namenom reševanja dejanskih ali potencialnih težav na področju konkurence.

3 Kronološki pregled regulacije trgov za medomrežno povezovanje

3.1 Regulacija medomrežnega povezovanja po ZTel-1

Agencija za telekomunikacije, radiodifuzijo in pošto Republike Slovenije (ATRP), kot predhodnica agencije je na podlagi opravljene tržne analize z odločbo št. 300-30/2003/9 z dne 8.5.2003 za obdobje 12 mesecev določila družbo Telekom Slovenije d.d. za operaterja s pomembno tržno močjo za fiksne javne telefonske storitve in za dostop do fiksne javne telekomunikacijskega omrežja. Z odločbo so ji bile naložene obveznosti, ki se nanašajo na skupno rabo objektov, omogočanja odprtega dostopa do omrežij, nudenja vmesnikov in zakupljenih vodov, omogočanje fiksne javne telefonske storitve in zagotavljanje medomrežno povezovanja. Družba Telekom Slovenije d.d. je potrebovala soglasje ATRP za Splošne pogoje, katerih sestavni del je morala biti vzorčna pogodba za uporabnike in cene ter vsako njihovo spremembo in dopolnitev. Analiza storitvenega segmenta fiksne javne telekomunikacijskega omrežja po ZTel-1 ni ločevala med posredovanjem, tranzitom in zaključevanjem klicev, ampak je upoštevala prihodek na storitvenem segmentu operaterja javne fiksne telekomunikacijskega omrežja pri zagotavljanju medomrežnih povezav. Družba Telekom Slovenije d.d. je Vzorčno referenčno ponudbo o medomrežnem povezovanju z omrežjem Telekoma Slovenije d.d. objavila 14.05.2004 v Uradnem listu RS, št. 53/04 in na spletnem naslovu: http://www.telekom.si/uploads/pdf/rio_maj2004.pdf.

3.2 Regulacija medomrežnega povezovanja po ZEKom

V letu 2004 je bil sprejet nov zakon - ZEKom, ki je povzel novi regulatorni okvir. ZEKom določa, da lahko vsaka fizična ali pravna oseba zagotavlja elektronska komunikacijska omrežja oziroma izvaja elektronske komunikacijske storitve pod pogoji, ki jih določa zakon. Pred začetkom, spremembo ali prenehanjem zagotavljanja javnih komunikacijskih omrežij oziroma izvajanjem javnih komunikacijskih storitev je potrebno obvestiti agencijo. Telekomunikacijsko omrežje je v skladu z ZEKom odprto in dostopno za vse potencialne operaterje, ponudniki telekomunikacijskih storitev pa bi naj tako dobili enake možnosti za nastop na trgu.

Agencija je v skladu z 21. členom ZEKom opravila analizo upoštevni trgov 8, 9 in 10, določenih v Splošnem aktu o določitvi upoštevni trgov in z odločbami št. 300-92/2005-19, 300-120/2005-20 in 300-108/2005-23 vse z dne 27.12.2005 družbo Telekom Slovenije d.d. določila za operaterja s pomembno tržno močjo na upoštevni trgu 8 - Posredovanje klicev iz fiksne lokacije v javni telefonskem omrežju (medoperaterski trg), na upoštevni trgu 9 – Zaključevanje klicev v posamičnem javni telefonskem omrežju na fiksni lokaciji (medoperaterski trg) in na upoštevni trgu 10 – Transitne storitve v javni fiksni telefonskem omrežju (medoperaterski trg). Na vseh treh trgih je naložila obveznost

dopustitve operaterskega dostopa, obveznost zagotavljanja enakega obravnavanja in obveznost zagotavljanja preglednosti. Na upoštevem trgu 8 in upoštevem trgu 9 pa tudi stroškovno naravnane cene in stroškovno računovodstvo, obveznost ločitve računovodskih evidenc.

4 Postopek analize trga

4.1 Postopek zbiranja podatkov

Agencija je z dopisom št. 38241-2/2006/11 z dne 3.3.2006 pozvala vse fizične in pravne osebe, ki zagotavljajo elektronska komunikacijska omrežja oz. izvajajo elektronske komunikacijske storitve ter so vpisane v uradno evidenco agencije, da izpolnijo vprašalnike, na podlagi katerih bo agencija izvedla tržne analize. Rok za dostavo podatkov je bil 31.3.2006. Z izpolnjenimi vprašalniki je agencija pridobila podatke za obdobje od 1.7.2004 do 31.12.2005.

Agencija je v analizi upoštevala tudi podatke, pridobljene skozi periodična četrletna in letna zbiranja, s katerimi spremlja razvoj trga elektronskih komunikacij. Podatki so bili pridobljeni v vseh štirih četrletjih v letu 2006, prvih dveh četrletjih v letu 2007 ter skozi letne vprašalnike za leti 2005 in 2006. Četrletna in letna zbiranja podatkov temeljijo na Splošnem aktu o zbiranju, uporabi in dajanju podatkov o razvoju trga elektronskih komunikacij (Uradni list RS 51/06) ter 126. členom ZEKom.

Zaradi ažurnosti analize, je Agencija smiselno upoštevala najbolj sveže zbrane podatke, vendar se zaradi narave zbiranja datumi slednjih lahko razlikujejo.

4.2 Pregled ponudnikov storitev posredovanja, zaključevanja in tranzita v javnem telefonskem omrežju

Na medoperaterskih trgih posredovanja, zaključevanja in tranzita klicev na fiksni lokaciji je o svojem delovanju do 30.6.2007 poročalo 10 operaterjev:

OPERATER	NASLOV	POŠTA	KRAJ
AKTON D.O.O.	Dunajska 63	1000	Ljubljana
AMIS d.o.o.	Tržaška 85	2000	Maribor
IN.LIFE, d.d.	Dunajska 22	1000	Ljubljana
LJUBLJANSKI KABEL d.d.	Tivolska 50	1000	Ljubljana
PERFTECH d.o.o.	Pot na Lisice 4	4260	Bled
SINFONIKA d.d.	Motnica 7	1236	Trzin
T – 2 d.o.o.	Streliška ulica 150	2000	Maribor
TELEKOM SLOVENIJE d.d.	Cigaletova 15	1000	Ljubljana
TUŠ TELEKOM d.d.	Brnčičeva 49	1231	Ljubljana- Črnuče
UPC TELEMACH d.o.o.	Cesta Ljubljanske brigade 21	1000	Ljubljana

Storitve posredovanja klicev so 30.6.2007 zagotavljali naslednji operaterji:

OPERATER	NASLOV	POŠTA	KRAJ
AMIS d.o.o.	Tržaška 85	2000	Maribor
IN.LIFE, d.d.	Dunajska 22	1000	Ljubljana
LJUBLJANSKI KABEL d.d.	Tivolska 50	1000	Ljubljana

PERFTECH d.o.o.	Pot na Lisice 4	4260	Bled
SINFONIKA d.d.	Motnica 7	1236	Trzin
T – 2 d.o.o.	Streliška ulica 150	2000	Maribor
TELEKOM SLOVENIJE d.d.	Cigaletova 15	1000	Ljubljana
TUŠ TELEKOM d.d.	Brnčičeva 49	1231	Ljubljana- Črnuče
UPC TELEMACH d.o.o.	Cesta Ljubljanske brigade 21	1000	Ljubljana

Storitve zaključevanja klicev v lastnem omrežju so na isti datum zagotavljali:

OPERATER	NASLOV	POŠTA	KRAJ
AMIS d.o.o.	Tržaška 85	2000	Maribor
IN.LIFE, d.d.	Dunajska 22	1000	Ljubljana
LJUBLJANSKI KABEL d.d.	Tivolska 50	1000	Ljubljana
SINFONIKA d.d.	Motnica 7	1236	Trzin
T – 2 d.o.o.	Streliška ulica 150	2000	Maribor
TELEKOM SLOVENIJE d.d.	Cigaletova 15	1000	Ljubljana
TUŠ TELEKOM d.d.	Brnčičeva 49	1231	Ljubljana- Črnuče
UPC TELEMACH d.o.o.	Cesta Ljubljanske brigade 21	1000	Ljubljana

Agencija opozarja, da sta storitvi posredovanja in zaključevanja klicev sicer med seboj povezani, vendar pa ne to te mere, da se morata ponuditi skupaj. Tako ni vedno nujno, da vsak operater zagotavlja obe storitvi hkrati.

Storitve komutiranega tranzita so na isti datum zagotavljali:

OPERATER	NASLOV	POŠTA	KRAJ
AKTON D.O.O.	Dunajska 63	1000	Ljubljana
AMIS d.o.o.	Tržaška 85	2000	Maribor
TELEKOM SLOVENIJE d.d.	Cigaletova 15	1000	Ljubljana
TUŠ TELEKOM d.d.	Brnčičeva 49	1231	Ljubljana- Črnuče

Na trgu delujeta tudi navidezna operaterja, družba Teleing d.o.o., Razkrižje 23, 9240 Ljutomer na omrežju družbe T – 2 d.o.o. ter družba Telesat d.o.o., Cesta talcev 20, 4270 Jesenice na omrežju družbe Tuš Telekom d.d..

Dne 30.5.2007 se je družba Voljatel telekomunikacije d.d. preimenovala v Tuš Telekom d.d..

Z dnem 3.7.2007 je storitve posredovanja klicev prenehala družba Perftech d.o.o. in to dejavnost prenesla na družbo Telekom Slovenije d.d..

Z dnem 30.3.2007 je družba Telekom Slovenije d.d. pripojila tudi svojo hčerinsko družbo SiOL d.o.o., ime pa obdržala kot blagovno znamko širokopasovnega dostopa do interneta.

V analizi se za vse operaterje uporablja sedaj veljavna imena.

4.3 Sodelovanje APEK z Uradom za varstvo konkurence

Agencija je dolžna skladno s tretjim odstavkom 124. člena ZEKom pri izvajanju analiz upoštevnihi trgov in določanju pomembne tržne moči sodelovati z Uradom za varstvo konkurence.

5 Opredelitev upoštevnihi trgov

Pri opredelitvi upoštevnihi trgov je potrebno upoštevati določila novega regulativnega okvira na področju elektronskih komunikacij v EU. Na podlagi prvega odstavka 15. člena Okvirne direktive je Evropska komisija sprejela Priporočilo z dne 11. februarja 2003 o upoštevnihi trgih produktov in storitev v sektorju elektronskih komunikacij, ki so lahko predmet predhodnega urejanja v skladu z Direktivo 2002/21/ES Evropskega parlamenta in Sveta o skupnem ureditvenem okviru za elektronska komunikacijska omrežja in storitve (OJ L 114, 8.5.2003, str. 45; v nadaljnjem besedilu: Priporočilo o upoštevnihi trgih produktov in storitev). V njem je Evropska komisija opredelila trge produktov in storitev v sektorju elektronskih komunikacij, katerih značilnosti lahko utemeljujejo uvedbo regulativnih obveznosti iz posebnih direktiv in so tako lahko predmet predhodne (ex-ante) regulacije. Pri določitvi upoštevnihi trgov je Evropska komisija ravnala v skladu z načeli konkurenčnega prava. Agencija je omenjene upoštevne trge produktov in storitev prevzela s sprejetjem Splošnega akta o določitvi upoštevnihi trgov, ki v skladu s citiranim Priporočilom vsebuje 18 upoštevnihi trgov produktov in storitev na določenem geografskem področju, ki pa jih je potrebno v fazi analize še dodatno opredeliti. Upoštevni trg se določi na podlagi predhodne:

1. opredelitve trga proizvodov in storitev ter
2. določitve geografskega trga.

Cilj opredelitve trga v obeh, proizvodni in geografski dimenziji, je opredeliti dejanske konkurente udeleženih operaterjev, ki so sposobni omejevati ravnanje udeleženih operaterjev in preprečevati, da bi ravnala neodvisno od pritiska učinkovite konkurence. Tako mora agencija v postopku izdelave analize ugotavljati, ali ima kateri operater na trgu položaj, enakovreden prevladujočemu, torej tak ekonomski vpliv, da mu omogoča znatno mero samostojnosti nasproti konkurentom, uporabnikom in potrošnikom. Pri ugotovitvi pomembne tržne moči je treba opredeliti upoštevni trg in določiti ekonomsko moč operaterja.

5.1 Opredelitev trga proizvodov in storitev

V zvezi s prvim kriterijem (opredelitev trga proizvodov in storitev) je treba v okviru posamezne analize podrobneje opredeliti kateri proizvodi oz. storitve se na tem trgu nahajajo, ki jih uporabnik smatra za zamenljive ali nadomestljive glede na lastnosti proizvodov, njihove cene in namen uporabe. Opredelitev upoštevnega trga produktov in storitev je potrebno definirati s pomočjo dveh kriterijev:

1. zamenljivosti povpraševanja (*Demand side substitutability*) in
2. zamenljivosti ponudbe (*Supply side substitutability*).

Zamenljivost povpraševanja

Zamenljivost povpraševanja se ugotavlja na podlagi zamenljivosti storitve z vidika uporabnika. Ugotavlja se zlasti s predvidenim prehodom večjega števila uporabnikov na drug proizvod. Zamenljivost povpraševanja omogoča, da se določi storitve ali nabor storitev, ki so po mnenju uporabnikov medsebojno zamenljivi v primeru relativnega zvišanja cen. Proizvodi, za katere se ugotovi, da so medsebojno zamenljivi, pripadajo istemu upoštevniemu trgu. Možnost potrošnikov, da lahko zamenjajo storitev za drugo storitev zaradi majhnega vendar pomembnega dviga cen, je lahko ovirana zaradi znatnih stroškov prehoda. Potrošniki, ki so investirali v tehnologijo z namenom prejemanja storitve morda ne bodo pripravljeni prevzeti kakršnihkoli dodatnih stroškov, ki so povezani z zamenjavo obravnavane storitve za substitut. Pogosto pa se tudi zgodi, da so potrošniki priklenjeni na obstoječega ponudnika z dolgoročnimi pogodbami ali z visokimi stroški zamenjave terminalske opreme. V primerih, ko je potrošnik soočen z visokimi stroški zamenjave storitve A za storitev B, ti dve storitvi ne smeta biti vključeni v isti upoštevni trg.

Zamenljivost ponudbe

Pri ugotavljanju zamenljivosti ponudbe je treba upoštevati, da četudi podjetja proizvajajo različne proizvode in ne delujejo na istem upoštevniemu trgu, lahko relativno enostavno pričnejo proizvajati proizvode oziroma opravljati storitve konkurentov ter jih tržiti v zelo kratkem času, ne da bi to povzročilo kakšne večje dodatne stroške ali tveganje. To pomeni sposobnost proizvajalca, da v primeru povečanja cene obravnavanega proizvoda oz. storitve, lahko v kratkem času vstopi na upoštevni trg in preide na proizvodnjo in distribucijo enakega proizvoda oz. storitve. Ko so ti pogoji izpolnjeni, bo imela dodatna na trg dana proizvodnja, disciplinski učinek na konkurenčno ravnanje udeleženih podjetij. Tak vpliv je enakovreden učinku zamenljivosti povpraševanja. Dejstvo, da ima konkurenčno podjetje v lasti sredstva za zagotavljanje storitev pa ni bistveno, če so potrebne znatne dodatne investicije za zagotavljanje te storitve. Prav tako je potrebno upoštevati dolgoročno vezavo kapacitet pri zagotavljanju storitev. Zgolj slučajna hipotetična zamenljivost ponudbe ni zadosten pogoj za določitev trga. Upoštevati je potrebno tudi obstoječe zakonodajne in regulatorne zahteve, ki lahko preprečijo pravočasen vstop na upoštevni trg in posledično onemogočijo zamenljivost ponudbe. Zamude in ovire pri sklepanju dogovorov o dostopu in skupni lokaciji onemogočajo uporabo novih omrežij konkurentov in zagotovitev storitve na kratki rok. Zamenljivost ponudbe ne služi samo za definiranje upoštevnega trga, ampak tudi za določanje udeležencev na upoštevniemu trgu.

Agencija bo s testom zamenljivosti ugotavljala storitve in produkte, ki sodijo na isti upoštevni trg in so med seboj substituti. Kot izhodišče za definiranje produktov bo agencija izhajala iz možnih dostopov do omrežja na fiksni lokaciji

5.1.1 Zamenljivost ponudbe in povpraševanja na trgu

Agencija je opravila analizo produktov oziroma storitev, ki jih lahko uvrstimo med produkte medomrežnega povezovanja v fiksni omrežjih. Te storitve lahko razdelimo na posredovanje klicev, zaključevanje klicev in komutiran tranzit. Te storitve so vsebovane v upoštevni trgih 8, 9, in 10, kot izhajajo iz Splošnega akta o določitvi upoštevni trgov.

Klic prek javnega telefonskega omrežja na fiksni lokaciji je praviloma sestavljen iz storitve **posredovanja klica**, ki ga zagotavlja operater, na katerega omrežje je priključen kličoči

končni uporabnik, ter **zaključevanja klica**, ki ga zagotavlja (isti ali drug) operater, na katerega je priključen klicani uporabnik. Oba dela klica, posredovanje in zaključevanje, sta lahko med seboj povezana z dodatno storitvijo tranzita, ki ga zagotavlja isti ali drug operater.

Če želi končni uporabnik opraviti klic v omrežju svojega operaterja, mu ta ponuja tako posredovanje kot tudi zaključevanje klica. Če pa uporabnik želi klicati uporabnika v drugem omrežju, mu njegov operater nudi le posredovanje klica, za zaključevanje klica pa mora njegov operater skleniti pogodbo o medomrežnem povezovanju z drugim operaterjem, ki zaključi ta klic pri drugem končnem uporabniku v svojem omrežju. Če pa operaterja nista neposredno medomrežno povezana, se ta klic lahko opravi prek tretjega operaterja, ki **zagotavlja storitev tranzitiranja klicev**. Storitve posredovanja klica pa operater zagotavlja tudi tistim operaterjem, ki želijo uporabljati storitve izbire in predizbire operaterja ter uporabnikom klicnega dostopa do internetnih ponudnikov.

5.1.1.1 Posredovanje klicev

Medoperaterski trg posredovanje klicev iz fiksne lokacije v javnem telefonskem omrežju se zagotavlja na podlagi posredovanega prometa. Ta upoštevni trg obsega posredovanje telefonskih klicev in klicni dostop do internetnih storitev. Definiran je kot posredovanje klicev s fiksne lokacije v javnem telefonskem omrežju in se nanaša na posredovanje klicev, ki jih operater opravlja za nudenje storitve lastnim uporabnikom ali drugim operaterjem.

Storitev posredovanja klicev **ni zamenljiva z možnostjo izgradnje lastnega dostopnega omrežja**, saj to ne predstavlja ekonomsko upravičene alternative za operaterja, ki bi mu hipotetični monopolist na trgu posredovanja klicev povišal ceno posredovanja klicev za 5-10%. Taka alternativa bi namreč zahtevala podvojitev omrežja tudi v primerih, ko to ne bi bilo ekonomsko upravičeno (zlasti na primer v dostopovnem delu), oziroma uporabo produktov, kakršnen je razvezana krajevna zanka. Slednje zahteva nesorazmerno visoke investicije v skupne lokacije in hrbtenično omrežje ter predstavlja dolgotrajen proces prilagoditve poslovnega modela operaterja.

Uporaba različnih tehnologij posredovanja klicev s strani istega operaterja, zlasti vzporedna uporaba TDM in IP tehnologije v dostopovnem ali hrbteničnem delu prenosa, ne more šteti za razlog za nadaljnjo drobitev trga. Namreč, operaterji bodo pri operaterju posredovanja klicev povpraševali po celoviti storitvi posredovanja klicev od njegovih končnih uporabnikov, **ne glede na uporabljeno tehnologijo**.

Operaterji se medomrežno povezujejo **z uporabo dodatne storitve tranzita, ali neposredno, z uporabo bodisi E1 vodov in SS7 signalizacije, bodisi z uporabo neposredne povezave na ravni IP protokola**. Skladno z načelom tehnološke nevtralnosti Agencija ni razlikovala med opisanimi načini, saj gre v vseh primerih za funkcionalno enako storitev. Vendar pa Agencija ni upoštevala klicev, ki se **posredujejo od uporabnikov neupravljanih VoIP storitev**. Tovrstne VoIP storitve namreč pri končnih uporabnikih služijo predvsem kot dopolnitev javno dostopnih telefonskih storitev, zato tudi na medoperaterskem trgu ne gre za njihov substitut. Uporabniki teh storitev praviloma lahko kličejo in so lahko klicani tudi prek (upravljanih) javno dostopnih telefonskih storitev. Operaterji nadalje informacijskih paketkov, ki vsebujejo govor in izvirajo od uporabnikov teh storitev, pri posredovanju klica ne prioritizirajo, kar kaže na nezamenljivost tudi na medoperaterskem trgu. Agencija pri tem pripominja, da obstaja tovrstno razlikovanje storitev oziroma razredov uporabnikov celo v okviru posameznega operaterja; konkretno družba Telekom Slovenije d.d. s storitvijo upravljane IP telefonije in neupravljanje govorne storitve »SiOL komunikator«, družba In.life d.d. pa upravljane IP telefonije in neupravljanje govorne storitve »Detelfone«.

Agencija pa ugotavlja, da je **treba na upoštevni trg posredovanja klicev uvrstiti tudi storitve posredovanja klicev, ki jih operater javnega telefonskega omrežja na fiksni**

lokaciji prodaja samemu sebi oz. tistemu svojemu vertikalno integriranemu delu, ki ponuja storitve na maloprodajnem trgu. Takšne storitve so poznane pod imenom storitev oz. ponudba samemu sebi (self-supply). Predpostavimo, da taka ponudba ni vključena na upoštevni trg in da imamo opravka s hipotetičnim monopolistom (operater H), ki nudi storitve posredovanja klicev zgolj drugim operaterjem (na primer operaterju P, ki ponuja klice prek storitve predizbire operaterja). Hkrati pa bo na maloprodajnem trgu deloval tudi operater z vertikalno integriranim delom za posredovanje klicev (operater V). V primeru dviga grosistične cene operaterja H bo operater P moral dvigniti maloprodajne cene, pri čemer bo izgubil del prometa v primerjavi z vertikalno integriranim operaterjem V. Ta izguba pa se bo odrazila tudi v zmanjšanju prometa operaterja H na grosističnem trgu. To pomeni, da je bila hipoteza napačna in da je treba na trg poleg ponudbe operaterja H uvrstiti tudi ponudbo operaterja V samemu sebi. Če bi torej hipotetični monopolist za posredovanje klicev, ki bi prodajal storitev posredovanja klicev drugemu operaterju, dvignil ceno, bi slednji operater, ki bi moral posledično dvigniti ceno za svoje končne uporabnike, izgubil promet na račun hipotetičnega vertikalno povezanega operaterja, to pa bi se odrazilo v izgubi prodaje za hipotetičnega monopolista za posredovanje klicev.

Posredovanje klicev se nadalje lahko razlikuje glede na to, ali gre za govorni promet ali klice v internet ter za kakšne namene in na katere vrste števil se klici posredujejo. Na trgu lahko glede na to opazimo naslednje vrste posredovanja klicev:

- **posredovanje telefonskih klicev proti končnim uporabnikom in proti ponudnikom storitev:** klici se v javnem telefonskem omrežju posredujejo bodisi proti končnim uporabnikom bodisi proti ponudnikom storitev, zlasti premijskih storitev (090) ali brezplačnih števil (080). V obeh primerih gre za posredovanje klica od posameznega končnega uporabnika.

- **posredovanje telefonskih klicev za potrebe izbire in predizbire operaterja:** gre za posredovanje klicev končnih uporabnikov do operaterjev, ki omogočajo istim končnim uporabnikom indirektni dostop do omrežja prek storitve izbire in predizbire operaterja. Ti operaterji potrebujejo storitve posredovanja klicev, da lahko zagotovijo končnim uporabnikom storitve klicev v omrežja v Sloveniji in v tujini.

- **posredovanje klicev prek številke 0881 xx xxx ter dostopa ISDN PA za operaterje:** v zvezi z navedeno storitvijo Agencija ugotavlja, da gre za vrsto posredovanja, katere funkcija je smiselno enaka kot v primeru posredovanja prek izbire oziroma predizbire operaterja, le da gre za inferiorno storitev, ki jo je družbe Telekom Slovenije d.d. zgodovinsko ponudila pred uvedbo storitve izbire in predizbire operaterja. Agencija ugotavlja, da storitev sicer sodi na upoštevni trg in je funkcionalno identična storitvi izbire oziroma predizbire operaterja, ki je s stališča uporabniške izkušnje neprimerno boljša, saj se pri njej zaračunavanje končnemu uporabniku začne šele ob vzpostavitvi zveze s klicanim uporabnikom. Ker ustvarja povpraševanje po tej operaterski storitvi povpraševanje na maloprodajnem trgu, Agencija pričakuje, da bo storitev že v kratkem povsem izpodrinjena s strani izbire in predizbire operaterja in posledično verjetno tudi ukinjena.

- **posredovanje klicev v internetna omrežja s pomočjo klicnega dostopa na številke 0880 xx xxx, 0888 xx xxx, 0889 xx xxx:** uporabnik lahko do operaterja internetnih storitev s pomočjo klicnega dostopa tako da se s pomočjo klica na posebne številke poveže z operaterjem internetnih storitev. Storitve klicnega dostopa do operaterja internetnih storitev se izvajajo preko ISDN PA in posebnih števil iz skupin 0880 xx xxx, 0888 xx xxx in 0889 xx xxx. Gre funkcionalno za enako storitev posredovanja klicev kot pri govornih klicih, saj se uporablja ista infrastruktura na nivoju komutacije. Storitve zajema klice končnih uporabnikov, ki želijo preko medomrežne povezave, vzpostaviti klicno povezavo do ponudnika internetnih storitev. Storitve se razen v oštevilčenju razlikujejo še v načinu obračunavanja v odnosu med

operaterjem, ki posreduje klice in operaterjem ponudnikom internet storitve oziroma uporabnikom storitve:

- **0880 xx xxx** - operater promet na posebno številko za dostop do omrežja zaračuna operaterju ponudniku internetne storitve.
- **0888 xx xxx** - operater promet na posebno številko za dostop do operaterja ponudnika internet storitve zaračunava v okviru prometa, izraženega v minutah na računu za telefonski promet uporabnika. Prihodki od prometa se razdelijo med operaterjem ter ponudnikom internet storitev in sicer operaterju za posredovanje klicev in zaračunavanje storitve uporabniku ter operaterju ponudniku internet storitev za nudenje internetnega dostopa preko njegovega omrežja.
- **0889 xx xxx** - operater promet na posebno številko za dostop do interneta zaračuna v okviru prometa, izraženega v minutah na računu za telefonski promet svojemu uporabniku.

Vse tri storitve zajemajo storitev posredovanja klicev s fiksne lokacije, razlikujejo se le v načinu izvedbe. Storitve preko posebne številke 0889 xx xxx zajema poleg posredovanja klicev še dodatno storitev zaračunavanja končnim uporabnikom, storitev preko posebne številke 0888 xx xxx pa poleg posredovanja klicev in storitve zaračunavanja končnim uporabnikom še storitev internetnega dostopa. Vse storitve se nudijo medomrežno povezanemu operaterju ponudniku internetnih storitev, da lahko slednji nudi storitev internetnega dostopa končnim uporabnikom.

Agencija ugotavlja, da vse naštetih vrste posredovanja klicev predstavljajo posredovanje klicev od končnih uporabnikov javnega telefonskega omrežja na fiksni lokaciji. S stališča končnega uporabnika na maloprodajnem trgu sicer ne obstoji zamenljivost povpraševanja med posameznimi opisanimi vrstami klicev. Po drugi strani pa **lahko o zamenljivosti povpraševanja govorimo na medoperaterskem trgu, kjer operaterji povprašujejo po posredovanju klicev od končnih uporabnikov, ki jim je v okviru naročnine praviloma ponujena celota storitev posredovanja klicev.** Enako velja za zamenljivost ponudbe, kjer operater, ki ponuja storitev klicev za svoje končne uporabnike prek direktnega dostopa, praviloma ponuja možnost posredovanja vseh naštetih vrst klicev v paketu.

Agencija ugotavlja, da so vse navedene storitve torej zamenljive, saj gre iz vidika zamenljivosti ponudbe za uporabo enakih elementov omrežja, iz vidika zamenljivosti povpraševanja pa predstavljajo za operaterja alternativne rešitve za delovanje na maloprodajnem trgu.

Na podlagi ugotovitev o zamenljivosti ponudbe in povpraševanja agencija zaključuje, da je upošteveni trg »Posredovanje klicev s fiksne lokacije v javnem telefonskem omrežju (medoperaterski trg)«, ki obsega:

- posredovanje klicev končnih uporabnikov iz sistema operaterja na končne uporabnike znotraj sistema operaterja in v sistemu drugih operaterjev (»self supply«),
- posredovanje klicev s pomočjo izbire in predizbire operaterja,
- posredovanje klicev proti končnim uporabnikom in proti ponudnikom storitev, zlasti posredovanje proti ponudnikom premijskih storitev (090) ali brezplačnih številok (080), posredovanje klicev prek številke 0881 xx xxx ter dostopa ISDN PA za operaterje,

posredovanje klicev v internetna omrežja s pomočjo klicnega dostopa na številko 0880 xx xxx, 0888 xx xxx, 0889 xx xxx.

5.1.1.2 Zaključevanje klicev

Zaključevanja klica je tisti del klica, ki ga zagotavlja operater, na katerega je priključen klicani uporabnik. Medoperaterski trg »Zaključevanje klicev v posamičnih javnih telefonskih omrežjih na fiksni lokaciji (medoperaterski trg)« vključuje elemente, ki so potrebni, da se storitve na trgu zagotovijo drugim operaterjem, pa tudi samemu sebi (»self-supply«) kot lastne storitve. Lastne storitve zaključevanja klicev so tiste storitve, ki jih operater posamičnega javnega telefonskega omrežja na fiksni lokaciji na grosistični ravni nudi sebi oz. tistemu svojemu vertikalno integriranemu delu, ki ponuja končnim uporabnikom telekomunikacijske storitev na maloprodajnem trgu. Predpostavimo, da taka ponudba ni vključena na upoštevni trg in da imamo opravka s hipotetičnim monopolistom (operater H), ki nudi storitve zaključevanja klicev zgolj drugim operaterjem (na primer operaterju P, ki ponuja storitev klicev svojim končnim uporabnikom). Hkrati pa bo na maloprodajnem trgu deloval tudi operater z vertikalno integriranim delom za zaključevanje klicev (operater V). V primeru dviga grosistične cene operaterja H bo operater P moral dvigniti maloprodajne cene, pri čemer bo izgubil del prometa v primerjavi z vertikalno integriranim operaterjem V. Ta izguba pa se bo odrazila tudi v zmanjšanju prometa operaterja H na grosističnem trgu. To pomeni, da je bila hipoteza napačna in da je treba na trg poleg ponudbe operaterja H uvrstiti tudi ponudbo operaterja V samemu sebi. Če bi torej hipotetični monopolist za zaključevanje klicev, ki bi prodajal storitev zaključevanja klicev drugemu operaterju, dvignil ceno, bi slednji operater, ki bi moral posledično dvigniti ceno za svoje končne uporabnike, izgubil promet na račun hipotetičnega vertikalno povezanega operaterja, to pa bi se odrazilo v izgubi prodaje za hipotetičnega monopolista za zaključevanje klicev.

Operaterji, ki ponujajo zaključevanje klicev na medoperaterskem trgu operaterjem, ki želijo klice zaključevati v njegovem omrežju, teh praviloma ne ponujajo po različnih cenah zaključevanja klicev glede na različne naročnike ali lokacije v njegovem omrežju. Razlike v cenah se sicer lahko pojavljajo glede na **nivo priključitve** operaterja oziroma uporabljene omrežne elemente, kar pa ni razlog za dodatno drobitev upoštevnega trga, saj so tovrstne razlike objektivno utemeljene z različnimi stroški, ki jih lahko medomrežno povezani operater prihrani, če ustrezne omrežne elemente zagotovi sam (na primer povezavo do nižjega nivoja telefonske centrale). Tudi **uporaba različnih tehnologij** zaključevanja klicev s strani istega operaterja, zlasti vzporedna uporaba TDM in IP tehnologije v dostopovnem ali hrbtničnem delu prenosa, ne more šteti za razlog za nadaljnjo drobitev trga. Namreč, operaterji bodo pri operaterju s pomembno tržno močjo povpraševali po celoviti storitvi zaključevanja klicev na njegove končne uporabnike, ne glede na uporabljeno tehnologijo, saj slednja za kliče uporabnike ni relevantna pri izbiri, koga bodo klicali. Nadalje so bile cene na trgu 9 tudi dosedaj z regulatornimi ukrepi oblikovane stroškovno in nediskriminatorno, operaterji, ki zaključujejo klice, pa niso imeli diskriminatorne politike oblikovanja cen zaključevanja klicev; ti dejavniki pomenijo enotnost pogojev zaključevanja klicev pri posameznih operaterjih. V skladu s tem je upoštevni trg z vidika storitve najmanj omrežje vsakega operaterja.

Operaterji se medomrežno povezujejo z **uporabo dodatne storitve tranzita, ali neposredno, z uporabo bodisi E1 vodov in SS7 signalizacije, bodisi z uporabo neposredne povezave na ravni IP protokola**. Skladno z načelom tehnološke nevtralnosti Agencija ni razlikovala med opisanimi načini, saj gre v vseh primerih za funkcionalno enako storitev. Vendar pa Agencija **ni upoštevala klicev, ki se zaključujejo pri uporabnikih neupravljanih VoIP storitev**. Tovrstne VoIP storitve namreč pri končnih uporabnikih služijo predvsem kot dopolnitev javno dostopnih telefonskih storitev, zato tudi na medoperaterskem trgu ne gre za njihov substitut. Uporabniki teh storitev praviloma lahko kličejo in so lahko klicani tudi prek (upravljanih) javno dostopnih telefonskih storitev. Operaterji nadalje

informacijskih paketkov, ki vsebujejo govor in se zaključujejo pri uporabnikih teh storitev, pri zaključevanju klica ne prioritizirajo, kar kaže na nezamenljivost tudi na medoperaterskem trgu. Agencija pri tem pripominja, da obstaja tovrstno razlikovanje storitev oziroma razredov uporabnikov celo v okviru posameznega operaterja; konkreten primer sta družba Telekom Slovenije d.d. s storitvijo upravljane IP telefonije in neupravljane govorne storitve »SiOL komunikator«, in družba In.life d.d. pa upravljane IP telefonije in neupravljane govorne storitve »Detelfone«.

Agencija nadalje ugotavlja, da na obravnavanem upoštevnem trgu obstajata dve potencialni možnosti zamenljivosti ponudbe zaključevanja klicev na določeni lokaciji, in sicer:

- v primeru da so vse ali vsaj večina lokacij oz. naročnikov na določenem geografskem območju povezane z dvema ali več omrežji različnih operaterjev,
- v primeru, če klice na določeni lokaciji zaključuje operater, na omrežju ki ni njegovo, v kolikor je to s tehničnega vidika izvedljivo.

Agencija je na podlagi tega ugotovila, da potencialna substitucija na strani ponudbe ne obstaja. Najprej je treba ugotoviti, da **so naročniki praviloma povezani le z enim operaterjem dostopa do javnega telefonskega omrežja na fiksni lokaciji**, klici v mobilno omrežje pa zaradi drugačne cenovne strukture niso substitut za klice v omrežje na fiksni lokaciji. Prav tako pa **tehnično ni izvedljivo, da bi potencialni operater sam zaključeval klice na omrežju drugega operaterja, zato mora v vsakem primeru na grosistični ravni kupiti storitev zaključevanja klicev**. Glede na to se v primeru dviga cen zaključevanja klicev s strani hipotetičnega monopolista, operater ne bi mogle preiti na nobeno nadomestno storitev, ki bi mu omogočala doseči končne uporabnike. Posledično zamenljivost ponudbe v obliki alternativnega omrežja na fiksni lokaciji ne obstaja.

Pri zamenljivosti povpraševanja pa ugotavljamo ali ima uporabnik možnost izbire produkta ali storitve oz. nabora le-teh, ki predstavljajo z vidika uporabnika alternativo in so torej del upoštevnega trga. Agencija ugotavlja, da je povpraševanje po storitvi zaključevanja klicev generirano s strani povpraševanja po klicih na določeno številko oziroma uporabnika na maloprodajnem trgu. V Republiki Sloveniji in drugod po Evropi je uveljavljen sistem, kjer klic plača kličoči končni uporabnik in ne klicani uporabnik. Občutljivost klicanih končnih uporabnikov na dvig cene zaključevanja klicev je zato praviloma nepomembna. **Končni uporabnik želi doseči točno določenega končnega uporabnika oziroma ponudnika storitev, priključenega na omrežje določenega operaterja, zato mora tudi njegov operater, ki klic posreduje, na grosističnem trgu povpraševati po zaključevanju klicev v omrežju točno določenega operaterja javnega telefonskega omrežja na fiksni lokaciji.**

Agencija ugotavlja, da so cene zaključevanja klicev na medoperaterskem trgu na določenem omrežju lahko omejene zaradi prisotnosti alternativnih možnosti z vidika uporabnika, torej alternativnega operaterja, ki ponuja storitev končnim uporabnikom. Vendar agencija ob tem ugotavlja tudi, da take alternative na medoperaterskem trgu ni, obstaja pa na trgu končnih uporabnikov, kot na primer: zaključevanje klica na določeno lokacijo oz. določene naročniške številke preko mobilnega omrežja, klic z uporabo povratnega klica, klic, ki ne potrebuje posebne pogodbe za zaključevanje klica (komuniciranje preko IP povezave) ali komunikacije s pošiljanjem sporočil (elektronska pošta, govorna pošta, pozivanje). Bistvena značilnost oz. pogoj alternativnih možnosti je, da učinkovito vplivajo na določanje cen zaključevanja klicev, tako da je višanje slednjih z vidika operaterja nemogoče oz. nedobičkonosno.

V skladu s povedanim je torej upošteveni trg »trg zaključevanja klicev v posamičnem javnem telefonskem omrežju na fiksni lokaciji«. Osnovni koncept na katerem temelji iniciativa

operaterja po zviševanju cene zaključevanja klicev v njegovem omrežju je odsotnost tehničnih alternativ, ki bi omogočale drugačen način zaključevanja klicev in dejstvu, da kličoča stranka v celoti plača za klic. Iniciativa zviševanja cene bi ne bila prisotna oz. bi bila omejena v primeru če dohodni promet ne bi bil obračunan ali če bi klic plačal klicani naročnik in ne naročnik, ki kliče oz. bi bila cena klica razdeljena med kličočega in klicanega naročnika.

Na podlagi ugotovitev o zamenljivosti ponudbe in povpraševanja agencija zaključuje, da je upoštevni trg »Zaključevanje klicev v posamičnem javnem telefonskem omrežju na fiksni lokaciji (medoperaterski trg)« trg, ki obsega:

- zaključevanje klicev končnih uporabnikov iz sistema operaterja na končne uporabnike znotraj omrežja operaterja oz. ponudba samemu sebi (»self supply«)
- zaključevanje klicev končnih uporabnikov iz sistema drugega operaterja, ki jih posamezni operater zaključuje na končnih uporabnikih v svojem omrežju.

5.1.1.3 Tranzit klicev

Agencija je na upoštevni trgu analizirala opravljanje tranzitnih storitev v javnem telefonskem omrežju na fiksni lokaciji. Storitve tranzita je prenos klica med delom, ki predstavlja njegovo posredovanje, in delom, ki predstavlja njegovo zaključevanje.

Agencija je na upoštevni trgu vključila komutiran tranzit, ki se opravlja med komutacijskimi centri operaterjev na ozemlju Republike Slovenije. Pri tem pa niso vključene tiste storitve tranzita, kjer tranzit klica poteka med komutacijskim centrom v Sloveniji in tujini, kadar se takšen tranzit ponuja kot celovita storitev. Za tak tranzit se namreč operaterji odločajo zaradi potrebe po zaključevanju klicev v tujini, ne pa zaradi potrebe po tranzitu do drugega operaterja v Sloveniji. Storitve tranzita med komutacijskimi centri v Sloveniji je potrebna zaradi dejstva, da zlasti za manjše operaterje zaradi potrebe po zmanjševanju stroškov in relativno majhnega medsebojnega prometa neposredna medomrežna povezava ne more biti ekonomsko upravičena. Manjši operaterji posledično potrebujejo storitev tranzita prek operaterja, ki se je pripravil na podlagi javne ponudbe medomrežno povezati z vsemi operaterji in katerega omrežje je dovolj razširjeno, da tudi dejansko omogoča tranzit prek celotnega ozemlja Republike Slovenije. Ta pogoj izpolnjuje le storitev tranzita prek omrežja družbe Telekom Slovenije d.d., katerega vzorčna ponudba vključuje 72 komutacijskih centrov po vsej Sloveniji. Agencija pa tako kot doslej ne vidi razlogov za izključitev prometa med temi centri glede na to, ali klic izvira oziroma se zaključuje pri operaterju na ozemlju zunaj Republike Slovenije, saj gre v vsakem primeru za tranzitno storitev med komutacijskimi centri na istem ozemlju, Agencija pa tudi ne razpolaga s podatki, ki bi kazali na drugačne konkurenčne pogoje tranzita za nacionalne in mednarodne klice.

Komutirani tranzit je mogoče z vidika funkcionalnosti primerjati s storitvijo prenosa po zakupljenih vodih, ki pa je komercialno gledano drugačna in za operaterje ne bi mogla predstavljati substituta. Namreč, zakupljeni vod pomeni zakup prenosne poti za relativno visoke pavšalne zneske (0,0230 € na minuto za tranzit prek dveh komutacijskih centrov in 2.001,39 € za zakupljen vod ne glede na njegovo dejansko uporabo), kar ima z izjemo obremenjenih prenosnih poti za posledico nezamenljivost storitve z vidika povpraševalca. V primerjavi tranzita s 100 km zakupljenega voda kapacitete 2048 kbit/s (2 Mbit/s), bi se mu en zakupljen vod glede cene izplačal šele nad 87.016 minutami mesečno. Prav tako navedene storitve niso predmet analize tega upoštevne trga, saj sodijo na 13. in 14. trg Splošnega akta o določitvi upoštevne trgov, kot to izhaja tudi iz Priporočila Komisije o določitvi upoštevne trgov. Navedeno kaže na nezamenljivost obeh produktov.

Agencija obenem ne vidi razloga za vključitev ponudbe tranzita samemu sebi (self-supply) na upoštevni trg tranzita. Tako pri družbi Telekom Slovenije d.d. ponujena storitev tranzita ne vključuje nobenih storitev, ki ne bi bile vključene že v različne storitve posredovanja in zaključevanja klicev, tako da gre pri ponudbi tranzita drugim operaterjem za specifično, neprimerljivo obliko storitve.

5.2 Določitev geografskega trga

Ko se s pomočjo kriterijev zamenljivosti povpraševanja in ponudbe določi storitvena dimenzija trga, je potrebno določiti tudi njegov geografski obseg. Glede na Smernice se geografski trg določi kot tisto območje, na katerem so zadevna podjetja vključena v ponudbo in povpraševanje po določenih storitvah, pod pogojem, da so konkurenčne razmere podobne ali zadosti homogene ter da se to območje jasno loči od sosednjih območij z drugačnimi pogoji konkurence. Upoštevni geografski trg tako tvorijo vsa območja, za katera se ugotovi da operaterji ponujajo storitve oziroma povprašujejo po njih v enakih pogojih konkurence. Območja, na katerih so pogoji konkurence pomembno različni pa tvorijo drug geografski trg.

V zvezi z določitvijo upoštevni trgov sta se v praksi izoblikovali dve glavni merili, s pomočjo katerih se na področju elektronskih komunikacij določi geografski obseg upoštevne trga (Smernice, točka 59):

- območje, ki ga pokriva omrežje in
- obstoj pravnih in drugih normativnih instrumentov.

Na podlagi navedenih meril se upoštevni trg lahko določi kot lokalni, regionalni ali nacionalni, lahko pa obsega tudi ozemlje dveh več držav (t.i. mednarodni trg, npr. vseevropski trg ali svetovni trg).

Splošni akt o določitvi upoštevni trgov izhodiščno določa, da je geografski trg za vse obravnavane upoštevne trge celotno območje Republike Slovenije (3. člen). Nadaljnja delitev na regionalne oziroma lokalne trge bi bila tako upravičena le, če se na podlagi analize ugotovi, da na določenem območju Republike Slovenije obstajajo konkurenčne razmere, ki se povsem razlikujejo od razmer na drugih območjih.

V zvezi s tem Agencija tudi po izvedeni analizi ugotavlja, da je geografski upoštevni trg območje Republike Slovenije, saj so konkurenčni pogoji enaki za območje celotne države in niso vezani na določeno regijo ali območje. Ključno za to ugotovitev je dejstvo, da vsi analizirani operaterji ponujajo svoje storitve medomrežnega povezovanja pod enakimi konkurenčnimi pogoji na ozemlju celotne države. Agencija pri analizi stanja na upoštevni konkurenčnih trgih namreč ni zasledila, da bi katerikoli operater na posameznem območju znotraj države svoje storitve ponujal po drugačni ceni in pod drugačnimi pogodbenimi pogoji, kot pa na ostalih področjih. Dalje agencija ugotavlja, da je v Republiki Slovenije normativni okvir enoten za celotno državo, saj je področje prava elektronskih komunikacij ter varstva konkurence pridržano zakonodajalcu oziroma osrednjim oblastem. Ker lokalne skupnosti v zvezi s tem torej nimajo pristojnosti sprejemanja splošnih aktov s katerimi bi posegale na zgoraj navedena pravna področja, tudi ni izpolnjen kriterij obstoja pravnih in drugih normativnih instrumentov na območjih, ožjih od območja Republike Slovenije.

Geografski trg za vse tri medoperaterske trge tako za posredovanje, kot zaključevanje in tranzit klicev iz fiksne lokacije v javnem telefonskem omrežju je tako Republika Slovenija, saj so konkurenčni pogoji enaki za območje celotne države in operaterji ne ponujajo storitev vezanih na določeno regijo ali območje. Posledično je geografski trg ustrezno določen že s Splošnim aktom o določitvi upoštevni trgov.

V zvezi s tranzitnimi storitvami pa Agencija posebej ugotavlja, da del transporta med mednarodnim komutacijskim centrom v Republiki Sloveniji in komutacijskim centrom v tujini ne sodi na upoštevni trg. Četudi bi na prvi pogled kazalo, da je del poti med komutacijskim centrom v Sloveniji in državno mejo še del upoštevnega trga, pa je treba upoštevati, da gre v primeru tranzita klica v tujino (ali iz tujine) za tranzit med zgolj enim komutacijskim centrom na ozemlju Republike Slovenije in komutacijskim centrom v tujini, kar pa z vidika proizvodne definicije ni del tega upoštevnega trga. Ta namreč obsega le tisti promet, ki poteka med vsaj dvema komutacijskima centroma na ozemlju Republike Slovenije.

6 Analiza upoštevnega trga o obstoju konkurence

V okviru analize agencija ugotavlja ali na posameznem upoštevnelem trgu obstaja učinkovita konkurenca. Evropska komisija je sprejela smernice, ki naj bi pomagale nacionalnim regulatorjem držav članic EU pri ugotavljanju obstoja konkurence na upoštevnelem trgu in ocenitvi položaja s pomembno tržno močjo. Iz Smernic Komisije o analizi trga in oceni pomembne tržne moči v skladu z regulativnim okvirom Skupnosti za elektronska komunikacijska omrežja in storitve (OJ C 165, 11.7.2002, str. 6; v nadaljnjem besedilu: Smernice Komisije o analizi trga in oceni pomembne tržne moči) izhaja, da je ugotovitev, da na ustreznem trgu obstaja učinkovita konkurenca, enakovredna ugotovitvi, da nobeno podjetje samo ali skupaj z drugim podjetjem nima pomembne tržne moči na tem trgu. Iz tega sledi, da mora nacionalni regulativni organ v primeru, da ugotovi, da na ustreznem trgu ni učinkovite konkurence, določiti podjetje s pomembno tržno močjo na tem trgu in v skladu s členom 16(4) Okvirne direktive naložiti ustrezne obveznosti ali pa ohraniti ali spremeniti take obveznosti, kjer že obstajajo. Agencija je na podlagi šestega odstavka 19. člena ZEKom zavezana, da pri določanju pomembne tržne moči ravna skladno z zakonodajo ES in dosledno upošteva smernice Evropske komisije, ki urejajo tržno analizo in določitev pomembne tržne moči na področju elektronskih komunikacijskih omrežij in storitev.

Definicija operaterja s pomembno tržno močjo je v ZEKom-u določena v prvem odstavku 19. člena. Iz določila izhaja, da ima operater pomembno tržno moč, če ima sam ali skupaj z drugimi operaterji na določenem trgu javnih komunikacijskih omrežij oziroma javnih komunikacijskih storitev (upoštevni trg) položaj, enakovreden prevladujočemu položaju, torej tak ekonomski vpliv, da mu omogoča znatno mero samostojnosti nasproti konkurentom, uporabnikom in potrošnikom.

Za razliko od naknadnega (ex-post) nadzora, pri katerem se s pomočjo uporabe pravil splošnega konkurenčnega prava s strani organa pristojnega za varstvo konkurence ugotavlja zloraba prevladujočega položaja, se z vnaprejšnjo (ex ante) regulacijo, ki jo na področju elektronskih komunikacij opravlja agencija, izboljšujejo razmere na ne dovolj konkurenčnem trgu z namenom hitrejšega razvoja konkurence. Pri tovrstni regulaciji je potrebno pri tržni analizi uporabiti tako obstoječa dejstva, prav tako pa je potrebno napraviti prognoze za prihodnost. Ugotavlja se torej, ali je trg potencialno konkurenčen, in s tem tudi, ali je pomanjkanje učinkovite konkurence začasno ali trajno.

6.1 Merila za določanje operaterja s pomembno tržno močjo

Kadar agencija presoja, ali ima operater pomembno tržno moč v skladu s prvim odstavkom 19. člena ZEKom, upošteva primeroma določena merila v četrtem odstavku omenjenega člena. Agenciji pri določitvi operaterja s pomembno tržno močjo ni potrebno kumulativno uporabiti vsa merila, temveč upošteva tista merila, ki so primerna in na podlagi katerih lahko oceni položaj operaterja oz. operaterjev na trgu. Agencija je pri tržni analizi upoštevala naslednja merila, ki so pripeljala do nedvoumnega zaključka o pomembni tržni moči operaterjev:

- tržni delež operaterja na upoštevnelem trgu in spreminjanje njegovega tržnega deleža na upoštevnelem trgu v daljšem obdobju
- ovire za vstop na upoštevni trg in vpliv na potencialno konkurenco na tem trgu

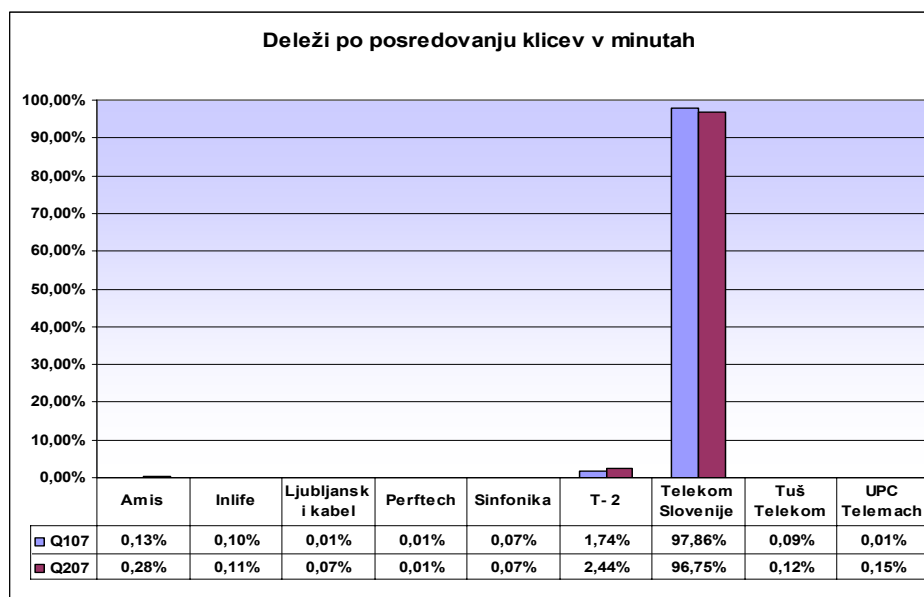
- vpliv velikih uporabnikov na moč operaterja
- kontrola nad infrastrukturo, ki se je ne da zlahka podvojiti

Ker je agencija ugotovila obstoj pomembne tržne moči na podlagi naštetih meril, drugih nekumulativnih meril ni bilo treba upoštevati, saj kriteriji niso kumulativne narave in dodatni kriteriji ne bi mogli v ničemer spremeniti ugotovitve o pomembni tržni moči.

6.1.1 Tržni delež operaterja na upoštevem trgu in spreminjanje njegovega tržnega deleža na upoštevem trgu v daljšem obdobju.

Zelo visok tržni delež operaterja je pomemben pokazatelj o obstoju prevladujočega položaja na trgu. Iz obsežne sodne prakse Sodišča ES (Zadeva AKZO/Komisija, C-62/1986, točka 60) izhaja, da je že samo dejstvo, da ima neko podjetje tržni delež večji od 50%, dokaz o obstoju pomembne tržne moči na določenem trgu. Podjetju z visokim tržnim deležem se lahko pripisuje pomembno tržno moč, če je bil tržni delež konstanten skozi daljše časovno obdobje.

a) Posredovanje klicev

Konec drugega četrtletja 2007 je na trgu posredovanja klicev delovalo 9 operaterjev, od katerih je imela še vedno daleč največji tržni delež po številu posredovanih minut družba Telekom Slovenije d.d., in sicer 96,75%. Najbližje ji je sledila družba T – 2 d.o.o. z 2,44% tržnim deležem, medtem ko so ostali operaterji skupaj dosegli 0,81% tržni delež.

b) Zaključevanje klicev

Na trgih zaključevanja klicev, ki so omejeni z omrežjem posameznega operaterja, ima vsak operater, ki zaključuje klice, 100 % tržni delež. Ti operaterji so družbe Amis d.o.o., In.life d.d., Ljubljanski kabel d.d., Sinfonika d.d., T-2 d.o.o., Telekom Slovenije d.d., Tuš Telekom d.d. in UPC Telemach d.o.o.. Posledično tržni deleži vseh navedenih operaterjev kažejo na njihovo pomembno tržno moč, kljub nizkim tržnim deležem zaključenih minut nasproti družbi Telekom Slovenije. Prav tako tržni delež družbe Telekom Slovenije d.d. vztrajno upada, kljub pripojitvi hčerinske družbe SiOL d.o.o., medtem ko ima družba T–2 d.o.o. ne le največji tržni delež med alternativnimi operaterji, temveč tudi največjo rast deleža med vsemi operaterji.

c) Tranzit

Na upoštevem trgu komutiranega tranzita ima družba Telekom Slovenije d.d. kot edini ponudnik te storitve 100% tržni delež. Drugi operaterji (AKTON d.o.o., AMIS d.o.o. in TUŠ TELEKOM d.d.), ki upravljajo z lastnimi komutacijskimi centri na ozemlju Republike Slovenije ne zagotavljajo tranzita, kot je bil definiran pri produktni določitvi upoštevne trga (glej točko 5.1.1.3.), temveč zagotavljajo le tranzit klicev iz ali v tujino preko zgolj enega komutacijskega centra na ozemlju Republike Slovenije. Prav tako ti operaterji po zbranih podatkih razpolagajo z zelo omejenim številom komutacijskih centrov na ozemlju RS in posledično sploh ne morejo konkurirati družbi Telekom Slovenije d.d. pri zagotavljanju storitve tranzita klicev za druge operaterje. To še dodatno kaže na nekonkurenčno perspektivo upoštevne trga 10.

6.1.2 Ovire za vstop na upoštevni trg in vpliv na potencialno konkurenco na tem trgu ter kontrola nad infrastrukturo, ki se je ne da zlahka podvojiti

Grožnja za vstop na trg, bodisi da vstopajoči vstopa na dolgi rok bodisi za krajši čas, je ena izmed glavnih pritiskov potencialnih konkurentov na obstoječe podjetje, kjer je tak vstop verjeten, torej ne zgolj hipotetičen, pravočasen in upoštevanja vreden. Za vse tri upoštevne trge, ki so predmet te analize, so značilni visoki potopljivi stroški ter potreba po doseganju ekonomij obsega, povezanosti in gostote. Te lastnosti pomenijo, da se novi vstopnik na trg sooča s pomembnimi ovirami pri poskusu vstopa na trg, saj obstoječi operater(ji) praviloma obvladujejo infrastrukturo, ki se je ne da zlahka podvojiti. Pri tem pa obstaja razlika med trgom tranzita klicev, ki vključuje transport po hrbtničnem omrežju, ter trgoma zaključevanja klicev in posredovanja klicev, ki vključujeta tudi transport po dostopovnem omrežju.

a) Dostopovno omrežje

Storitvi posredovanja in zaključevanja klicev sta povezani z dostopovnim omrežjem, saj je mogoče klic originirati oziroma zaključiti le, če ima operater dostop do končnega uporabnika. Dostopovno omrežje predstavlja vstopno ovir predvsem na trgu posredovanja klicev, kjer bi bilo za uspešen in rentabilen vstop na trg potrebno zgraditi dovolj razvejano omrežje in pridobiti zadostno število končnih uporabnikov. Slednje pa ne velja za vstop na trg zaključevanja klicev, saj se terminacija klicev odvija ne glede na obseg omrežja.

V Sloveniji je najbolj razširjeno bakreno dostopovno omrežje družbe Telekom Slovenije d.d. Alternativen operater, ki bi želel kot alternativo vzpostaviti svoje lastno bakreno dostopovno omrežje, bi lahko to storil le tako, da bi zgradil objekte, naprave in položil ustrezno napeljavo. Pri tem je soočen z izgradnjo podzemne ali nadzemne komunikacijske napeljave ter postavitvijo objektov, vse to pa običajno na tujih nepremičninah, kar je povezano s pridobivanjem služnostnih oziroma drugih stvarnopravnih pravic. Agencija tako ugotavlja, da bi vstop na ta trg zahteval znatne kapitalske investicije, pretežno kot potopljene stroške (to je stroške ki ne bodo povrnjeni pri izstopu iz trga). Zaradi ekonomije gostote bo vstop na trg ekonomsko upravičen le, če bo uspel pridobiti izjemno visoko število končnih uporabnikov.

Novi vstopnik ima sicer možnost uporabljati krajevno zanko družbe Telekom Slovenije d.d. ali od 1. septembra 2007 njegovo medoperatersko ponudbo naročniških priključkov, vendar pa to še vedno pomeni odvisnost od grosističnega produkta obstoječega operaterja. Podvojitvev dostopovnega omrežja z optiko in koaksialnimi kabli se sicer postopno odvija, vendar le na gosteje poseljenih območjih, ta podvojitvev pa ne pomeni, da bi bil posamezen končni uporabnik priključen na omrežje več operaterjev hkrati, temveč le to, da lahko končni

uporabnik izbira med več operaterji. Posledično te možnosti ne vplivajo na monopol posameznega operaterja pri zaključevanju klicev na lastne končne uporabnike, imajo pa tudi le omejen vpliv na konkurenco pri posredovanju klicev, saj ponudnik storitev ne bo nujno tudi sam nastopal kot operater, kar bo zanj še vedno predstavljalo odvisnost od obstoječih operaterjev.

b) Tranzitno omrežje

Storitve tranzita potekajo po hrbteničnem omrežju operaterjev, pri zagotavljanju katerega so prav tako prisotne vstopne ovire. Alternativni operater, ki bi želel vzpostaviti svoje lastno tranzitno telefonsko omrežje, bi moral poleg vzpostavitve omrežja povečati število komutacijskih centrov, kar pa predstavlja znatne investicije v obliki potopljenih stroškov, ki pri izstopu iz trga niso povrnjeni. To kaže na slabe izgleda za razvoj konkurence in posledično krepi pomembno tržno moč družbe Telekom Slovenije d.d. na trgu tranzita.

6.1.3 Vpliv velikih uporabnikov na moč operaterja – izravnalna kupna moč

Prisotnost kupcev s pogajalsko močjo lahko omeji ponudnikovo možnost, da bi se obnašal neodvisno od trga. Takšna izravnalna kupna moč je lahko posledica kupčevega obsega oziroma velikosti, količine storitve, ki jo kupuje ali kompenzacijskega faktorja. Kjer so torej kupci zadosti veliki in imajo zadosti moči, se lahko racionalno odzovejo na vsak poskus za zvišanje cen prodajalca.

a) Zaključevanje klicev

Izkušnje na trgu kažejo na odsotnost možnosti uveljavljanja pomembne tržne moči na strani povpraševanja. Manjši operaterji imajo tako pogosto bistveno višje grosistične cene od družbe Telekom Slovenije d.d., v zvezi s čimer Agencija ugotavlja, da bi se prisotnost pomembnejše izravnalne kupne moči odrazila v simetriji cen. Dejansko pa prav družbi Amis d.o.o. in Tuš Telekom d.d. ob bistveno manjši količini zaključenih minut vzdržujeta bistveno višje cene zaključevanja kot družba Telekom Slovenije d.d.

OPERATER	ZAKLJUČENE MINUTE V RAZMERJU ZAKLJUČENIH DRUŽBE SLOVENIJE d.d.	MINUTE V DO MINUT TELEKOM	POVPREČNA CENA ZAKLJUČENE MINUTE IZ FIKSNIH OMREŽIJ (V EURIH)
Telekom Slovenije d.d.	1		0,0099
Amis d.o.o.	0,0258		0,0308
Tuš Telekom d.d.	0,0192		0,0337
T-2 d.o.o.	0,2248		0,0106
UPC Telemach d.o.o.	0,0137		0,0188

Posledično izravnalna kupna moč nobenega operaterja ni taka, da bi lahko ogrozila obstoj pomembne tržne moči drugega operaterja. Ne glede na to je Agencija upoštevala, da se manjši operaterji soočajo z večjim pritiskom, kadar se morajo pogajati z velikimi operaterji, dostop do omrežij katerih je na drugi strani ključen za njihovo preživetje na trgu. Posledično Agencija za manjše operaterje predlaga blažje obveznosti v zvezi z zaključevanjem klicev v njihovo omrežje (glej spodaj).

Po drugi strani pa je v primeru družbe Telekom Slovenije d.d. njegovo relativno nižjo ceno treba pripisati posledicam cenovne regulacije, zato ta ne more služiti kot dokaz obstoja izravnalne kupne moči alternativnih operaterjev.

b) Posredovanje klicev in tranzit

Prav tako pa ni mogoče govoriti o izravnalni kupni moči operaterjev pri storitvah posredovanja klicev in tranzita družbe Telekom Slovenije d.d., pri katerem kriteriji tržnega deleža, vstopnih ovir ter nadzora nad infrastrukturo kažejo na pomembno tržno moč na obeh trgih. Navedene storitve te družbe praviloma potrebujejo prav operaterji brez široko razvejanega lastnega hrbteničnega in dostopovnega omrežja oziroma brez široke baze lastnih končnih uporabnikov, pri čemer sami zagotavljajo storitve, dostop do katerih za družbo Telekom Slovenije d.d. ni nujen, saj jih lahko slednja zagotovi sama oziroma prek drugih ponudnikov. Take storitve so tipično mednarodni klici prek izbire ali predizbire operaterja, klicni dostop do interneta, storitve z dodano vrednostjo (090) ali klici na brezplačne storitve (080).

Po drugi strani pa zaradi majhnih tržnih deležev drugih operaterjev na trgih posredovanja in tranzita kriterij izravnalne kupne moči v nobenem primeru ne bi mogel pripeljati do ugotovitve o pomembni tržni moči katerega izmed teh operaterjev.

6.2 Zaključki analize o obstoju konkurence na upoštevnom trgu

Iz opravljene analize na podlagi zgoraj navedenih meril izhaja, da ima družba Telekom Slovenije d.d. pomembno tržno moč na upoštevnom trgu 8 - posredovanje klicev iz fiksne lokacije v javnem telefonskem omrežju ter na trgu 10 - tranzitne storitve v javnem fiksnem telefonskem omrežju, in da iz tega razloga ni učinkovite konkurence na trgu. Na to kaže več indikatorjev analiziranih meril. Ključen pokazatelj o obstoju pomembne tržne moči je izredno visok tržni delež, ki ga ima družba Telekom Slovenije d.d. na obeh upoštevni trgih. Obstajajo pa tudi ovire, ki vstopajočim operaterjem otežujejo vstop na trg, kar je povezano z omrežno infrastrukturo, ki je ni mogoče zlahka podvojiti, saj so zanjo značilni visoki potopljeni stroški, kar še dodatno otežuje vstop operaterjev na trg. Izravnalna kupna moč velikih uporabnikov ni dovolj velika, da bi lahko spremenila ugotovitev o pomembni tržni moči, v luči ugotovljenega pa tudi ni potrebe po upoštevanju drugih kriterijev četrtega odstavka 19. člena ZEKom, saj ti glede na ugotovljeno ne bi mogli dati drugačnega rezultata. Agencija bo glede na navedeno in v skladu z 19. členom ZEKom družbo Telekom Slovenije d.d. na upoštevni trgih 8 in 10 morala določiti za operaterja s pomembno tržno močjo, saj ima položaj, enakovreden prevladujočemu položaju, torej tak ekonomski vpliv, da mu omogoča znatno mero samostojnosti nasproti konkurentom, uporabnikom in potrošnikom.

Trg 9 - zaključevanje klicev v posamičnih javnih telefonskih omrežjih na fiksni lokaciji sestoji iz več trgov, ki jih predstavljajo posamična javna telefonska omrežja operaterjev na fiksni lokaciji, zato na njem deluje več operaterjev, vsak s 100 % tržnim deležem. Monopolni tržni delež kaže na pomembno tržno moč vsakega izmed operaterjev. Izravnalna kupna moč velikih uporabnikov ni dovolj velika, da bi lahko spremenila ugotovitev o pomembni tržni moči posameznega operaterja, v luči ugotovljenega pa tudi ni potrebe po upoštevanju drugih kriterijev četrtega odstavka 19. člena ZEKom, saj ti glede na ugotovljeno ne bi mogli dati drugačnega rezultata. Agencija bo glede na navedeno in v skladu z 19. členom ZEKom družbe Telekom Slovenije d.d., Amis d.o.o., In.life d.d., Ljubljanski kabel d.d., Sinfonika d.d., T-2 d.o.o., UPC Telemach d.o.o. in Tuš Telekom d.d. in na upoštevni trgih zaključevanja

klicev v javnih telefonskih omrežjih na fiksni lokaciji morala določiti za operaterje s pomembno tržno močjo, saj imajo položaj, enakovreden prevladujočemu položaju, torej tak ekonomski vpliv, da jim omogoča znatno mero samostojnosti nasproti konkurentom, uporabnikom in potrošnikom.

7 Predlagane obveznosti operaterja

V primeru, da agencija na podlagi analize upoštevne trga ugotovi, da ta trg ni učinkovito konkurenčen, z odločbo določi operaterja s pomembno tržno močjo na tem trgu. V skladu z drugim odstavkom 22. člena ZEKom mora agencija z odločbo naložiti operaterju s pomembno tržno močjo vsaj eno izmed obveznosti iz 23. do 30. člena ZEKom. Izhodišče za ugotovitev primernih obveznosti za regulacijo trga so motnje konkurence, ki so že prisotne na trgu kot tudi potencialne motnje, ki lahko nastopijo v prihodnosti.

Na **trgu 8** se za operaterja s pomembno tržno močjo (t.j. družbo Telekom Slovenije d.d.) predlaga naložitev naslednjih regulatornih obveznosti:

- obveznost dopustitve operaterskega dostopa do določenih omrežnih zmogljivosti in njihove uporabe;
- obveznost zagotavljanja enakega obravnavanja;
- obveznost zagotavljanja preglednosti;
- obveznost cenovnega nadzora in stroškovnega računovodstva
- obveznost ločitve računovodskih evidenc

Na **trgu 9**, kjer ima pomembno tržno moč vsak operater, ki zagotavlja zaključevanje klicev, se za vsakega operaterja s pomembno tržno močjo predlaga naložitev:

- obveznosti dopustitve operaterskega dostopa do določenih omrežnih zmogljivosti in njihove uporabe;
- obveznosti zagotavljanja enakega obravnavanja in
- obveznosti zagotavljanja preglednosti za vsakega operaterja s pomembno tržno močjo,
- obveznosti cenovnega nadzora

dodatno pa se za družbo Telekom Slovenije d.d. predlaga naložitev obveznosti stroškovnega računovodstva ter obveznosti ločitve računovodskih evidenc, za družbo T-2 d.o.o. pa naložitev obveznosti stroškovnega računovodstva.

Na **trgu 10** se za operaterja s pomembno tržno močjo (t.j. družbo Telekom Slovenije d.d.) predlaga naložitev naslednjih regulatornih obveznosti:

- obveznost dopustitve operaterskega dostopa do določenih omrežnih zmogljivosti in njihove uporabe;
- obveznost zagotavljanja enakega obravnavanja;
- obveznost zagotavljanja preglednosti;
- obveznost cenovnega nadzora in stroškovnega računovodstva
- obveznost ločitve računovodskih evidenc

7.1 Obveznost dopustitve operaterskega dostopa do določenih omrežnih zmogljivosti in njihove uporabe

Agencija lahko z odločbo iz prvega odstavka 22. člena ZEKom naloži operaterju s pomembno tržno močjo obveznost, da ugotovi vsem razumnim zahtevam za operaterski dostop in uporabo določenih omrežnih elementov in povezanih zmogljivosti. Pri tem agencija lahko naloži tudi dodatne pogoje, da se zagotovi poštenost, razumnost in pravočasnost izpolnitve obveznosti. Tako ravna agencija zlasti, kadar oceni, da bi zavrnitev operaterskega dostopa ali nerazumni pogoji, ki bi imeli podoben učinek, ovirali vzpostavitev zadostne konkurenčnosti trga ali da ne bi bili v interesu končnih uporabnikov. Z naložitvijo navedene obveznosti se želi preprečiti dejanja, ki preprečujejo konkurenco in niso cenovne narave.

a) Zaključevanje klicev

Operaterji zaključevanja klicev v javnih telefonskih omrežjih na fiksni lokaciji imajo monopol pri zaključevanju govornih klicev vsak v svojem omrežju, kar jim omogoča sprejemanje odločitev neodvisno od ravnanj ostalih udeležencev na trgu ter preprečitev ali omejitev operaterskega dostopa ostalim operaterjem. Ostali operaterji lahko dostopajo do njihovih končnih uporabnikov le z medomrežno povezavo. Operaterski dostop bi lahko med drugim preprečevali ali omejevali s postavitvijo tehničnih ali ekonomskih pogojev. V primeru neizpolnitve te obveznosti dostop do njihovih končnih uporabnikov ne bi bil mogoč. Ta obveznost je zato potrebna, da se zagotovi povezljivost omrežij, ki imajo svoje končne uporabnike. Zato je potrebno naštetim operaterjem na podlagi 26. člena ZEKom naložiti obveznost sklenitve medomrežne povezave z zainteresiranimi operaterji.

Da bi do sklenitve medomrežne povezave dejansko lahko prišlo v razumnem roku, se morajo operaterji nujno v dobri veri pogajati z vsemi operaterji, ki zahtevajo operaterski dostop. Poleg tega operaterji ne smejo zavrniti že odobrenega operaterskega dostopa do zmogljivosti. Agencija je prepričana, da je ta obveznost nujna, saj bi zavrnitev že odobrenega dostopa prav tako pomenila onemogočanje operaterskega dostopa.

Agencija ocenjuje, da je treba zaradi preprečitve morebitnega zavlačevanja pri medomrežnem povezovanju na strani operaterjev s pomembno tržno močjo za zaključevanje klicev kot dodaten pogoj naložiti tudi roke za vzpostavitev medomrežne povezave.

Agencija ugotavlja, da bi bil primeren rok za vzpostavitev delujoče medomrežne povezave za zaključevanje prometa največ 30 dni od prejema popolne razumne zahteve operaterja, ki vsebuje in upošteva vse elemente, kot so določeni v vzorčni ponudbi dotičnega operaterja. Posledično Agencija dodaja ta rok kot pogoj, da se zagotovi pravočasnost izpolnitve.

b) Posredovanje klicev in tranzit

Agencija bo družbi Telekom Slovenije d.d. kot operaterju s pomembno tržno močjo naložila opisane obveznosti dopustitve operaterskega dostopa tudi na trgih posredovanja klicev in tranzita. V odsotnosti te obveznosti bi lahko Telekom Slovenije d.d. s postavljanjem tehničnih ali ekonomskih omejitev za dostop preprečil uporabo storitev posredovanja in tranzitiranja klicev, s čimer bi lahko preprečil dostop operaterjev do svojih končnih uporabnikov oziroma znatno otežil ali omejil dostop do končnih uporabnikov drugega operaterja, s katerim operater nima neposredne medomrežne povezave.

Agencija je ugotovila, da so predlagane obveznosti potrebne za zagotavljanje medsebojnega povezovanja omrežij posameznih operaterjev, kar je v javno korist, saj se s tem pospešuje razvoj elektronskih komunikacijskih omrežij in storitev. Medomrežno povezovanje kot oblika

operaterskega dostopa omogoča končnim uporabnikom enega operaterja operaterjem dostop do končnih uporabnikov drugega operaterja, in je iz tega vidika nujna, saj v njeni odsotnosti nekatere storitve ne bi bile mogoče (tako na primer končni uporabnik ne bi mogel klicati končnega uporabnika v drugem omrežju, če njuna operaterja ne bi bila medomrežno povezana). Splošna družbena korist tako odtehta morebitne negativne posledice, ki bi posameznemu operaterju nastale v zvezi z vzpostavitvijo medomrežne povezave z drugimi operaterji na trgu.

7.2 Obveznost zagotavljanja enakega obravnavanja

Agencija lahko na podlagi 24. člena ZEKom naloži operaterju s pomembno tržno močjo obveznost zagotavljanja enakega obravnavanja v zvezi z operaterskim dostopom.

Z naložitvijo obveznosti se zlasti zagotovi, da operater s pomembno tržno močjo uporablja enakovredne pogoje operaterskega dostopa v enakovrednih okoliščinah za druge operaterje, ki zagotavljajo enakovredne storitve, ter zagotavlja drugim operaterjem enako kakovostne storitve in informacije v zvezi z operaterskim dostopom pod enakimi pogoji kot za svoje storitve ali storitve svojih hčerinskih podjetij ali partnerskih podjetij.

ZEKom določa obveznosti za medomrežno povezovanje, ki je sestavljeno iz storitve zaključevanja in posredovanja klicev ter iz tranzitnih storitev v posamičnih javnih omrežjih na fiksni lokaciji (medoperaterski trg), zato se v nadaljevanju predlagana obveznost nanaša na celotno medomrežno povezovanje.

Ker zgolj obveznost dopustitve medomrežnega povezovanja ne bi bila dovolj in lahko operater s pomembno tržno močjo svojo moč oziroma svoj položaj na trgu izkorišča na druge načine, je potrebna v zvezi z medomrežnim povezovanjem potrebna tudi naložitev te obveznosti. To velja tako za operaterje, ki opravljajo posredovanje in tranzit klicev, kakor tudi za operaterje, ki zaključujejo klice v svojih javnih telefonskih omrežjih na fiksni lokaciji. Namreč, vsi navedeni operaterji bi lahko v odsotnosti te obveznosti zagotavljali storitve in informacije o storitvah drugim operaterjem bodisi v slabši kvaliteti bodisi po višji ceni kot samemu sebi. Zlasti pri Telekomu Slovenije d.d. kot operaterju z izredno visokim tržnim deležem končnih uporabnikov na fiksni lokaciji pa v tej zvezi obstaja tudi nevarnost oblikovanja škarij cen. Vsa ta ravnanja predstavljajo oviranje prihoda novih operaterjev na trg in omejujejo razvoj učinkovite konkurence.

Zaradi navedenega je treba družbi Telekom Slovenije d.d. ohraniti naloženo obveznost (ta ji je bila v zvezi z medomrežnim povezovanjem naložena z odločbami št. 300-92/2005-19, 300-108/2005-23 in 300-120/2005-20, vse z dne 27.12.2005), drugim operaterjem s pomembno tržno močjo pa na novo naložiti obveznost enakega obravnavanja, v okviru katere morajo:

- zagotoviti enake pogoje v enakovrednih okoliščinah za vse operaterje, ki zagotavljajo enake storitve in
- drugim operaterjem nuditi storitve in informacije v zvezi z posredovanjem klicev iz fiksne lokacije pod enakimi pogoji in enake kvalitete kot za svoje storitve ali storitve svoje hčerinske družbe.

Agencija ugotavlja, da je naložitev navedene obveznosti nujno potrebna, da se na trgu prepreči opisana diskriminatorna ravnanja, ki bi z postavljanjem ovir za operaterje prizadela prav končne uporabnike. Interes slednjih je namreč v tem, da na trgu deluje več operaterjev in da ponujajo čim širšo paleto produktov in storitev za primerno ceno, predpogoj za to pa je, da so medsebojno omrežno povezani. Poleg tega obveznost enakega obravnavanja kot dopolnilni instrument k obveznosti dopustitve operatorskega dostopa omogoča in pospešuje vstop novih operaterjev z namenom ponujanja maloprodajnih storitev končnim uporabnikom, obenem pa zagotavlja obstoječim operaterjem, da bodo deležni enakega obravnavanja in pridobivali enake informacije kot njihovi konkurenti ali povezane družbe in organizacijske enote družbe posameznega operaterja s pomembno tržno močjo. Po drugi strani enakost obravnavanja kot regulatorna obveznost za operaterje ne predstavlja nesorazmernega bremena, saj ne nalaga novih dejanj, storitev, dopustitev ali opustitev, temveč le kvalitativno definira njihov odnos do drugih operaterjev na medoperaterskem trgu. Na podlagi razpoložljivih podatkov agencija ni mogla zaključiti, da bi obveznost za operaterje imela finančne posledice oziroma bi poslabševala njihovo delovanje na trgu, zaradi česar je po presoji agencije v sorazmerju s cilji, h katerim bo pripomogla.

7.3 Obveznost zagotavljanja preglednosti

Agencija lahko na podlagi 23. člena ZEKom naloži operaterju s pomembno tržno močjo, da zagotavlja preglednost glede medomrežnega povezovanja tako, da od njega zahteva razkritje določenih informacij v zvezi medomrežnim povezovanjem, na primer računovodske informacije, tehnične specifikacije, značilnosti omrežja, pogoje izvedbe in uporabe, cene.

ZEKom v drugem odstavku 23. člena agenciji omogoča, da od operaterja s pomembno tržno močjo, ki mu je naložena tudi obveznost enakega obravnavanja, zahteva, da objavi vzorčno ponudbo za medomrežno povezovanje.

Po ZEKom se lahko obveznost naloži za medomrežno povezovanje, ki vključuje storitve zaključevanja in posredovanja klicev ter tranzita. Pri operaterjih, ki imajo pomembno tržno moč le za zaključevanje klicev, se obveznost nanaša le na pogoje medomrežnega povezovanja v zvezi z zaključevanjem klicev.

Obveznost zagotavljanja preglednosti je bila družbi Telekom Slovenije d.d. naložena že z odločbami št. 300-92/2005-19, 300-108/2005-23 in 300-120/2005-20 (vse z dne 27.12.2005).

Agencija ugotavlja, da so izpolnjeni pogoji za naložitev obveznosti pri vseh operaterjih s pomembno tržno močjo na področju medomrežnega povezovanja. Vsak od produktov, ki sestavljajo medomrežno povezovanje (torej posredovanje, zaključevanje in tranzit klicev) predstavlja tehnično zahtevne storitve. Izvajanje obveznosti enakega obravnavanja je v tem primeru mogoče le s hkratnim transparentnim prikazom vseh informacij in pogojev za medomrežno povezovanje, saj v nasprotnem primeru operaterji ne bi mogli na enostaven način preveriti, ali so jim bili ponujeni diskriminatorni pogoji. Glede na zahtevnost storitve medomrežnega povezovanja samo razkritje določenih informacij ne bi bilo dovolj, zato je potrebno objaviti ustrezne vzorčne ponudbe. Taka vzorčna ponudba mora biti dovolj razčlenjena, tako da drugim operaterjem, ki želijo določeno storitev v zvezi z medomrežnim povezovanjem ni treba plačati zmogljivosti, ki niso nujno potrebne za zahtevano storitev. V njej morajo biti opisane storitve, ki jih operater s pomembno tržno močjo ponuja v zvezi z medomrežnim povezovanjem, razčlenjene na komponente v skladu s tržnimi potrebami, ter z njimi povezani pogoji, vključno s cenami. Enake razloge Agencija vidi v zvezi z operaterji, ki imajo pomembno tržno moč le na trgu zaključevanja klicev.

Agencija istočasno ugotavlja, da je tako družbi Telekom Slovenije d.d. kot drugim operaterjem s pomembno tržno močjo potrebno naložiti obveznost, da morajo agencijo obvestiti o nameravanih spremembah vzorčne ponudbe najkasneje mesec dni pred spremembo skupaj z obrazložitvijo spremembe. S tem se operaterjem in agenciji omogoči, da se pravočasno odzovejo na morebitne spremembe vzorčne ponudbe, ki bi na primer za medomrežno povezovanje postavljala nepotrebne dodatne pogoje ali diskriminirale določene operaterje.

Z objavo vzorčne ponudbe se preprečuje nastajanje ovir za vstop na trg in se vzpodbudi vstop na trg novim ponudnikom, kar omogoča učinkovito konkurenco pri zagotavljanju elektronskih komunikacijskih omrežij, elektronskih komunikacijskih storitev in povezanih zmogljivosti ter storitev.

Agencija ugotavlja, da ima družba Telekom Slovenije d.d. že objavljeno vzorčno ponudbo za medomrežno povezovanje, zato predlaga rok trideset (30) dni za uskladitev vzorčne ponudbe s obveznostmi, ki bodo izhajale iz odločb na trgih 8,9 in 10. Drugi operaterji, ki bodo morali vzorčno ponudbo izdelati prvič, jo bodo morali pripraviti in objaviti najkasneje v roku šestdeset (60) dni od vročitve odločbe.

7.4 Obveznost cenovnega nadzora in stroškovnega računovodstva

a) Telekom Slovenije d.d.

Agencija lahko na podlagi 27. člena ZEKom operaterju omrežja s pomembno tržno močjo naloži obveznosti v zvezi s pokrivanjem stroškov in nadzorom cen, vključno z obveznostmi glede stroškovne naravnosti cen in obveznostmi glede sistemov stroškovnega računovodstva, v povezavi z zagotavljanjem določene vrste medomrežnega povezovanja (posredovanje, zaključevanje in tranzit klicev).

Agencija ugotavlja, da so ne glede na že naložene obveznosti cenovnega nadzora in stroškovnega računovodstva (izdana odločba št. 300-92/2005-19 za posredovanje klicev, izdana odločba št. 300-108/2005-23 za zaključevanje klicev in izdana odločba št. 300-120/2005-20 za tranzit z dne 27.12.2005) potrebna nadaljnja ukrepanja z naložitvijo obveznosti v zvezi s pokrivanjem stroškov in kontrolo cen, vključno z obveznostmi glede stroškovne naravnosti cen in obveznostmi glede sistema stroškovnega računovodstva. Obstoječe obveznosti bi bilo potrebno nadgraditi v smeri povečanja učinkovitosti, saj se je izkazalo, da v obstoječem modelu stroškovnega računovodstva družbe Telekom Slovenije d.d. obstajajo omejitve glede beleženja in spremljanja posameznih aktivnosti ter stroškov različnih storitev, hkrati pa FAC CCA metodologija ne stimulira operaterja k zniževanju stroškov, saj se razporedijo vsi stroški, tudi neučinkoviti. Obstoječi izračuni tako niso izkazali usmerjenosti operaterja k povečanju njegove učinkovitosti in spodbujanju konkurence na trgu. V takšnih razmerah bi operater s pomembno tržno močjo utegnil obdržati ali previsoke cene ali prenizko razliko med maloprodajnimi in grosističnimi cenami v škodo konkurentov in končnih uporabnikov. Odsotnost učinkovite konkurence pa družbo Telekom Slovenije d.d. ne spodbuja k znižanju stroškov in k učinkovitemu delovanju, kar posledično pomeni, da operaterji plačujejo visoke cene, ki pokrivajo neučinkovito visoke stroške. Agencija ocenjuje, da je naložitev modificiranih obveznosti upravičena, saj iz preteklih ravnanj družbe Telekom Slovenija d.d. in na podlagi opravljane analize izhaja, da zaradi pomanjkanja učinkovite konkurence utegne le-ta obdržati previsoke cene in s tem posledično slabiti položaj končnega uporabnika. Agencija bo v prihodnje družbi Telekom Slovenija d.d. naložila dodatne obveznosti oziroma metode, ki so učinkovite in so namenjene pospeševanju učinkovitosti in trajnosti konkurence na trgu.

Agencija je preučila metodo popolno alociranih stroškov na podlagi računovodstva tekočih stroškov (FAC CCA). Prednosti te metode predstavljajo zagotavljanje pokritosti vseh stroškov in lažja preverljivost, saj metoda temelji na računovodskih podatkih. Hkrati metoda predstavlja dobro izhodišče pred uvedbo zahtevnejše metode dolgoročnih inkrementalnih (prirastnih) stroškov (LRIC), ki je tudi najbolj pogosto uporabljena metoda na medoperaterskem trgu fiksne telefonije. Agencija ugotavlja, da metoda FAC CCA na dolgi rok ne more učinkovito nadomestiti neprimernosti cen zaradi neučinkovitosti na strani operaterja s pomembno tržno močjo, saj ga ne vzpodbuja k povečanju lastne učinkovitosti. Namreč, po tej metodi lahko družba Telekom Slovenije d.d. od operaterjev pokrije tudi stroške lastne neučinkovitosti. Prav tako daje metoda FAC CCA operaterju možnost, da vključi v kalkulacijo stroške, ki niso neposredno namenjeni izvajanju regulirane storitve. Dejanski stroški operaterja s pomembno tržno močjo so zaradi navedenega dolgoročno neprimerni in jih Agencija za presojo stroškovno naravnanih cen medomrežnega povezovanja na dolgi rok ne more uporabiti za zasledovanje cilja zagotavljanja učinkovite konkurence. Metodo FAC CCA je družba Telekom Slovenije d.d. doslej s pridom izkoriščala, saj so njene stroškovne kalkulacije vsebovale tudi postavke, ki očitno niso bile povezane z opravljanjem relevantnih storitev (na primer določena gostinska oprema), zato Agencija v praksi doslej tudi ni dopustila, da bi bili Telekomovi lastni izračuni po FAC CCA neposredno uporabljeni kot podlaga za spremembo cen.

Glede na navedeno Agencija ugotavlja, da bi bila na dolgi rok za implementacijo v družbi Telekom Slovenije d.d. najbolj primerna metoda dolgoročnih inkrementalnih stroškov (LRIC). Ta metoda je najpogosteje uporabljena regulatorna metoda stroškovnega računovodstva v EU, hkrati pa je iz strokovnega vidika tudi najprimernejša za zagotavljanje učinkovite konkurence. Metoda dolgoročnih inkrementalnih stroškov zajame učinkovite stroške na osnovi natančno določenega inkrementa ter je usmerjena v prihodnost, saj predstavlja dolgoročni pogled na stroške. Podjetje mora načrtovati dolgoročno, ker projekti v telekomunikacijah, ki vključujejo rast, vključujejo tudi spremembe stroškov, ki so na dolgi rok zaradi tehnoloških izboljšav spremenljivi. Stroški so izračunani na podlagi učinkovitega zagotavljanja storitev z najboljšo razpoložljivo tehnologijo ter izključitve preteklih stroškov in njihove nadomestitve s tekočimi stroški ali stroški, ki sledijo iz predvidenih bodočih naložb.

Inkrementalni strošek se odraža kot sprememba v celotnih stroških podjetja zaradi znatne spremembe proizvedene količine. Z dolgoročnimi inkrementalnimi stroški se meri razlika v stroških, ko operater neko storitev zagotavlja in ko je ne zagotavlja oziroma predstavlja strošek, ki bi ga podjetje prihranilo, če določene storitve ne bi zagotavljalo. Agencija je mnenja, da bi se z naložitvijo stroškovne metode dolgoročnih inkrementalnih stroškov (LRIC) njene prednosti v večji meri odražale pri končnem izračunu cen medomrežnega povezovanja. Prednosti uporabe metode dolgoročnih inkrementalnih stroškov so, da:

- spodbuja učinkovito zagotavljanje storitev, s tem ko pokriva inkrementalne stroške na osnovi predvidenih stroškov, ob upoštevanju učinkovite dostopne tehnologije in izrabe kapacitet,
- razporejanje stroškov poteka po načelu povzročitelja stroškov,
- uporabniki plačujejo nižje cene, saj so inkrementalni stroški ponavadi nižji kot popolno alocirani stroški,
- daje regulatorju ključno vlogo pri upravljanju vstopa na trg.

Pristop od zgoraj navzdol (»top down«) temelji na analizi računovodskih stroškov. V skladu z modelom se sredstva znova ovrednotijo glede na stroškovna načela, stroški pa se popravijo tako, da odražajo najboljšo sedanjo prakso. Namen tega pristopa je izračun dolgoročnih inkrementalnih stroškov na osnovi obstoječega omrežja in stroškovni strukturi operaterja s

pomembno tržno močjo, ob izločitvi neučinkovitosti in nadomeščanju zastarele opreme z novo, stroškovno bolj učinkovito tehnologijo.

Pri pristopu od spodaj navzgor (»bottom up«) se zgradi tehnološki model omrežja in oceni njegova vrednost. Na ta način se oceni povprečne dodatne stroške posamezne omrežne storitve, stroškom za obratovanje omrežja pa je potrebno dodati tudi stroške, ki se nanj nanašajo, kot so zaračunavanje, poslovođenje, kadrovske funkcije. Namen tega pristopa je izračun dolgoročnih inkrementalnih stroškov na osnovi učinkovitega omrežja, ob uporabi nove tehnologije, ki se dejansko uporablja. Model bazira na omrežju, ki bi ga učinkovit operater zgradil danes, s tem da se zadovolji vse povpraševane količine v prihodnosti v takšnem obsegu kot ga ima operater s pomembno tržno močjo.

Agencija ugotavlja, da je prvi pristop primeren zlasti za lastno kalkulacijo družbe Telekom Slovenije d.d., medtem ko se za drugega praviloma odločajo regulatorji pri preverjanju naloženih obveznosti. Ne glede na to sta oba pristopa legitimna: prvi je enostavnejši, drugi pa lahko da v praksi bolj primerne rezultate. Glede na to je skladno z načelom sorazmernosti bolj primerna naložitev metode »top down«, saj bo za družbo Telekom Slovenije d.d. manj obremenjujoča, po drugi strani pa bo še vedno mogoče preverjanje izračunov s pomočjo drugih neodvisnih metod.

Družba Telekom Slovenije d.d. bo morala najkasneje do 30.6.2008 posredovati agenciji natančen opis sistema stroškovnega računovodstva, ki temelji na metodologiji dolgoročnih inkrementalnih stroškov z upoštevanjem prilagoditev in usmeritev, ki prikazuje vse elemente (ključne, razporeditvene faktorje, količine za preračun na enoto) za preveritev modela, skupaj s poročilom revizorja o sistemu (6. odstavek 27. člena zakona). Hkrati bo morala družba Telekom Slovenije d.d. najkasneje do 30.6.2008 na svojih spletnih straneh objaviti krajši opis sistema, ki prikazuje vsaj glavne kategorije po katerih so stroški razvrščeni v skupine in pravila razvrščanja, skupaj s poročilom revizorja.

Družba Telekom Slovenija d.d. bo morala najkasneje do 31.12.2008 oblikovati nove stroškovno naravnane cene medomrežnega povezovanja v omrežja ponudnikov internetnih storitev na podlagi metode dolgoročnih inkrementalnih stroškov, po pristopu od zgoraj navzdol (»top down«), ki je zanj bolj enostaven. Časovno obdobje zajema podatke za oblikovanje cene je od 1.1.2008 do 30.11.2008. Tako oblikovana cena mora zagotavljati tudi primerno stopnjo donosnosti naložbe glede na vložena sredstva. Telekom Slovenije d.d. lahko oblikuje model oziroma uveljavi nove cene oblikovane na podlagi naložene metode dolgoročnih inkrementalnih stroškov, po pristopu od zgoraj navzdol (»top down«) tudi pred navedenimi datumi s tem, da se smiselno upoštevajo vse naložene obveznosti. Pri vzpostavitvi modela in izračunu cen bo moral Telekom Slovenije d.d. upoštevati priporočila in smernice Evropske komisije ter uveljavljeno evropsko prakso (priporočilo Komisije z dne 19. Septembra 2005, OJ L 266/64, o ločenem računovodstvu in sistemih stroškovnega računovodstva na osnovi regulativnega okvira za elektronske komunikacije; ERG Common position: Guidelines for implementing the Commission Recommendation C (2005) 3480 on Accounting Separation & Cost Accounting System under the regulatory framework for electronic communications).

Pri preverjanju te obveznosti lahko agencija na podlagi 27. člena ZEKom uporablja metode stroškovnega računovodstva, ki so neodvisne od tistih, ki jih uporablja operater. Agencija pripominja, da bo predvidoma primerjala te cene s cenami, ki jih bo izračunala po lastnem modelu dolgoročnih inkrementalnih stroškov (LRIC) in bo, v kolikor bo potrebno, zahtevala prilagoditev cen. Pri tem Agencija dodaja, da smejo biti vse objavljene spremembe cen utemeljene na stroškovno izračunanih cenah, ki so bile predhodno posredovane Agenciji.

Agencija je pri metodi dolgoročnih inkrementalnih stroškov upoštevala načelo sorazmernosti in ugotavlja, da prehod na metodologijo dolgoročnih inkrementalnih stroškov po pristopu od zgoraj navzdol (»top down«) za družbo Telekom Slovenije d.d. ne predstavlja nesorazmernega bremena. Nadzor nad grosističnimi cenami je v javnem interesu in je nujno potreben, da se prepreči zaračunavanje previsokih cen, ki se nazadnje prevalijo na končne uporabnike, po drugi strani pa se alternativnim operaterjem omogoči dostopnost komunikacijskih storitev na grosističnem trgu po takšnih cenah, kar jim bodo omogočale konkurenčnost na maloprodajnih trgih. Po drugi strani pa nadzor nad grosističnimi cenami ne prizadene operaterjevih legitimnih interesov, saj regulatorno zniževanje cen pomeni le usmeritev cen k njegovim dejanskim stroškom zagotavljanja storitev, torej ukinjanje potencialnih neupravičenih monopolnih dobičkov, usmeritev cen k stroškom učinkovitega zagotavljanja storitev pa po drugi strani pomeni zgolj uresničevanje cilja večje učinkovitosti, ki ga mora operater kot dober gospodarstvenik v vsakem primeru zasledovati že sam. Agencija je pri prehodu na metodologijo dolgoročnih inkrementalnih stroškov upoštevala časovne potrebe glede implementacije metodologije LRIC, zaradi česar je naložila izdelavo kalkulacij cen po tej metodi šele na koncu leta 2008.

Agencija bo iz razlogov ustreznega, sorazmernega in časovno usklajenega prehoda na nov način obračunavanja stroškov, zahtevala v prehodnem obdobju do vzpostavitve nove obveznosti cenovnega nadzora in stroškovnega računovodstva in do vzpostavitve novih stroškovno naravnanih cen po metodi dolgoročnih inkrementalnih stroškov, po pristopu od zgoraj navzdol (»top down«), nadaljevanje že naložene obveznosti stroškovne naravnosti cen, ki temelji na metodi popolno alociranih stroškov (FAC) in tekočih stroških (CCA) z upoštevanjem, da se stroški, ki niso neposredno povezani z zagotavljanjem storitev medomrežnega povezovanja pri kalkuliranju stroškovnih cen izvzamejo. To so zlasti:

- stroški razvijanja novih storitev,
- stroški nagrade upravi,
- izgube v tujini,
- izgube napačnih naložb,
- stroški vezani na pripojitev in spojitve (Siol, Kosovo, Gibraltar),
- kazni,
- nepredvidljive izgube,
- drugi stroški, ki po svoji naravi niso povezani s to storitvijo, na primer rezervacije za izgubljene tožbe, poravnave.

Družba Telekom Slovenije d.d. bo morala agenciji posredovati izpis iz registra osnovnih sredstev za tista osnovna sredstva, katera so razporejena na storitve posredovanja, zaključevanja in tranziti klicev oz. storitve medomrežnega povezovanja. Izpis naj bo izveden na način, da bo možno razbrati najmanj nabavno vrednost sredstva, amortizacijsko dobo, amortizacijsko stopnjo in preostalo vrednost. Za vsa osnovna sredstva razporejena na storitve medomrežnega povezovanja klicev oz. storitve medomrežnega povezovanja mora posredovati tudi podatke o prevrednotenju iz preteklih stroškov na tekoče stroške, metodo prevrednotenja, razkriti stopnje in dobe prevrednotenja (ekonomska doba). Zaradi lažjega pregleda so podatki lahko tudi uskupinjeni, s tem da je možen pregled nad posameznim osnovnim sredstvom v kolikor bo agencija to zahtevala. Izpis bo Agenciji omogočal preverjanje stroškovnih kalkulacij družbe.

Agencija zaključuje, da je obveznost stroškovne naravnosti cen in stroškovnega računovodstva za družbo Telekom Slovenije d.d. primerna in sorazmerna na vseh treh reguliranih trgih, ker je potrebna za vzpostavitev konkurence na trgu. Ta obveznost skupaj z obveznostjo enakega obravnavanja in obveznostjo ločitve računovodskih evidenc zagotavlja agenciji večji nadzor nad razvojem trga, uveljavlja učinkovitost in omogoča konkurenco ter s tem omogoča končnim uporabnikom učinkovito uporabo elektronskih komunikacij.

b) Drugi operaterji s pomembno tržno močjo na trgu 9

Agencija lahko na podlagi 27. člena ZEKom operaterju omrežja s pomembno tržno močjo naloži obveznosti v zvezi s pokrivanjem stroškov in nadzorom cen, vključno z obveznostmi glede stroškovne naravnosti cen in obveznostmi glede sistemov stroškovnega računovodstva, v povezavi z zagotavljanjem zaključevanja govornih klicev v javnem fiksnem telefonskem omrežju. Agencija naloži navedeno obveznost, v kolikor oceni, da bi operater s pomembno tržno močjo zaradi pomanjkljive učinkovite konkurence utegnil obdržati ali previsoke cene ali prenizko razliko med maloprodajnimi in grosističnimi cenami v škodo končnih uporabnikov.

Alternativni operater ima lahko ekonomski interes za določena ravnanja, kot je potencialno postavljanje prekomernih cen v škodo končnih uporabnikov, ob odsotnosti regulacije pa obstaja možnost uresničevanja tega interesa. Ravno tako je alternativni operater (v nadaljevanju AO) monopolist pri zagotavljanju zaključevanja govornih klicev v svojem omrežju in lahko izkorišča to prednost pri opravljanju navedenih storitev. Tako lahko AO na eni strani za druge operaterje oblikuje ceno za zaključevanje govornih klicev v svojem omrežju na visoki ravni, po drugi strani pa zato lahko ponuja ugodne cene za zaključevanje govornih klicev vzpostavljenih in zaključenih v lastnem fiksnem omrežju.

Agencija se pri sprejemanju ukrepov odloča tako, da operaterjem s pomembno tržno močjo naloži takšno obveznost, ki je potrebna za doseg ciljev iz 120. člena ZEKom. Agencija ugotavlja, da bo le naložena obveznost zagotovila, da bodo končni uporabniki, ki kličejo iz omrežja na fiksni lokaciji »prvega« operaterja, dolgoročno imeli enake pogoje kot končni uporabniki, ki kličejo iz javnega fiksnega telefonskega omrežja »drugega« operaterja.

Cene zaključevanja vseh vrst klicev v omrežju AO niso nujno stroškovno naravnane. Agencija ugotavlja, da bi utegnili biti naložitev obveznosti cenovnega nadzora v obliki stroškovne usmerjenosti cen na podlagi FAC HCA (metoda popolne alokacije preteklih stroškov) ali prilagojenega LRIC modela in v podporo stroškovni usmerjenosti cen, naložitev obveznosti vzpostavitve stroškovnega računovodstva ter vodenja ločenih računovodskih evidenc nesorazmeren ukrep za vse operaterje zaključevanja klicev, temveč le za operaterje, ki tudi sicer uživajo poseben položaj na trgu. Naložitev obveznosti oblikovanja cen in izračuna stroškov na podlagi prilagojenega LRIC modela bi denimo zahtevala angažiranje kapacitet in sredstev v obsegu, ki bi bil nesorazmeren glede na koristi in vpliv AO na trgu fiksnih telefonskih storitev. V primerjavi z družbo Telekom Slovenije d.d., ki ima že zakoreninjen položaj na trgu, manjši operaterji fiksnih omrežij praviloma ne razpolagajo z velikimi finančnimi in računovodskimi službami, ki bi bile zmožne v kratkem času z obstoječim kadrovskim in finančnim potencialom izdelati ustrezne stroškovne modele. Po drugi strani pa je družba Telekom Slovenije d.d. velika družba, ki je že za lastne potrebe prisiljena imeti vzpostavljen učinkovit sistem nadzora nad stroški (kontroling).

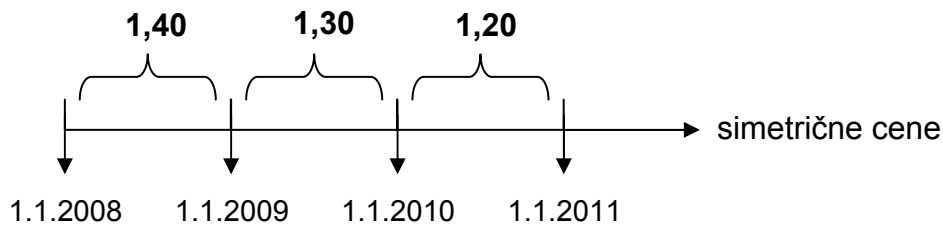
Agencija je tako pri oceni primernosti in sorazmernosti obveznosti cenovnega nadzora preučila tudi ukrepe pristojnih nacionalnih regulatornih organov v drugih državah članicah EU in komentarje Evropske komisije v zvezi z notifikacijami ukrepov na upoštevem trgu »Zaključevanje klicev v posamičnih javnih telefonskih omrežjih na fiksni lokaciji«.

S tem namenom Agencija predlaga, da smejo AO oblikovati medoperatersko ceno zaključevanja klicev na podlagi stroškovne cene družbe Telekom Slovenije d.d. (ki velja za najbolj učinkovitega operaterja), pri čemer jim je dopuščena določena stopnja asimetrije v primerjavi s to stroškovno ceno, kot to tudi sledi iz spodnje predloge.

Asimetrija sicer predstavlja korist za manjšega in kasnejšega vstopnika na trg, je pa po drugi strani lahko le prehodne narave in dolgoročno ne sme predstavljati ključnega vira prihodka

za operaterja. Agencija pri tem pripominja, da morajo vsi operaterji stremeti k stroškovni učinkovitosti pri zagotavljanju medoperaterskih storitev.

Predlog: Stopnja asimetrije za AO:

Agencija tako predlaga, da AO sme od dne 01.01.2008 za oblikovanje medoperaterske cene zaključevanja klicev zaračunavati ceno, katere podlaga je stroškovna cena družbe Telekom Slovenije d.d. za najvišji (IX) nivo, stopnja asimetrije pa lahko znaša največ 1,40. V naslednjem letu, od dne 01.01.2009 ne sme presegati stopnja asimetrije v primerjavi z stroškovno ceno družbe Telekom Slovenije d.d. (IX nivo) za več kot faktor 1,30. V tretjem letu, od dne 01.01.2010 pa sme stopnja asimetrije znašati največ 1,20 glede na stroškovno ceno družbe Telekom Slovenije d.d. (IX nivo). Z dnem 01.01.2011 se asimetrija ukine. Tako postopno zmanjševanje asimetrije je potrebno zaradi sorazmernosti prehoda na enotno ceno učinkovitega operaterja, ki bo morala postopno veljati tudi za AO. Agencija je prepričana, da je navedeni ukrep stroškovne naravnosti z dopuščeno stopnjo asimetrije potreben in sorazmeren za zagotavljanje dolgoročne konkurenčnosti in varstva končnih uporabnikov, saj zmanjševanje in izenačevanje veleprodajnih cen posledično vpliva na maloprodajne cene, ki prav na področju zaključevanja klicev omejujejo konkurenčnost na škodo končnih uporabnikov. Agencija pri izračunu asimetrije izhaja iz cene zaključevanja klica na nivoju IX, saj je le ta nivo primerljiv s praviloma enonivojskimi omrežji AO.

Agencija je preučila stroške družbe Telekom Slovenije d.d. ter cene ostalih alternativnih operaterjev, hkrati pa je preučila tudi stanje na trgu v drugih državah članicah EU. Iz prakse izhaja, da je postopen prehod (*glide path*) na enako zaračunavanje za zaključevanje klicev v državah članicah običajen način regulacije. Agencija se zavzema za asimetrijo in postopen prehod v roku 3 let tudi zato, ker so trenutna razmerja med cenami različna hkrati pa je potreben počasen prehod na enake cene zaključevanja klicev. Temu govori v prid tudi trenutna tržna situacija, saj družba Telekom Slovenije d.d. obvladuje velik tržni delež, hkrati pa ji ekonomija obsega in ekonomija povezanosti omogočata poslovanje z nižjimi stroški, medtem ko imajo alternativni operaterji običajno zaradi manjšega števila opravljenih storitev v času vstopanja na trg praviloma višje stroške. Ker zaznamuje vse alternativne operaterje kasnejši vstop na trg, je asimetrija in s tem postopen prehod treh let nujen način prilagoditve trenutnih cen zaključevanja na dolgoročno enake cene za vse akterje na trgu.

Agencija je za določitev stopnje asimetrije uporabila metodo primerjalne analize t.i. *benchmark* pristop, pri katerem se kot osnovo za posamezno obveznost cenovnega nadzora vzamejo stroškovne cene, ki veljajo na primerljivih konkurenčnih trgih (4. odstavek 27. člena ZEKom). Tako je v analizi upoštevnega trga primerjala cenovne modele zaključevanja klicev v posamičnih javnih telefonskih omrežjih na fiksni lokaciji pri alternativnih operaterjih po posameznih državah ter kot najbolj ustrezno vrednost izbrala na podlagi naslednjih držav: Španije, Portugalske, Luksemburga in Madžarske.

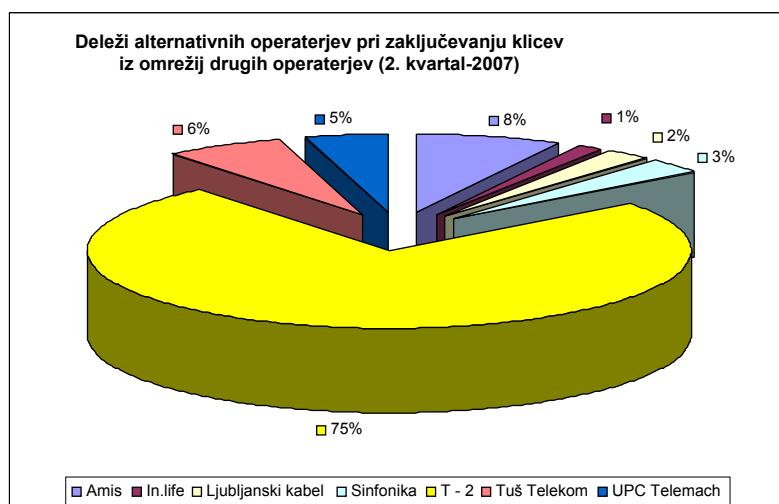
Predlagana obveznost je skupaj s postavljenimi roki primerna in sorazmerna. Nadzor nad grosističnimi cenami je namreč nujno potreben, da se drugim operaterjem omogoči

dostopnost komunikacijskih storitev na grosističnem trgu, kakor tudi konkurenčnost na maloprodajnem trgu, kar gre končno v korist končnim uporabnikom.

Trenutno ima AO oblikovane cene zaključevanja klicev v svoje javno telefonsko omrežje na fiksni lokaciji različno glede na različne operaterje omrežij iz katerih ti klici izvirajo (druga omrežja na fiksni lokaciji in mobilna omrežja). Takšne cene niso stroškovno upravičene, zato Agencija predlaga, da istočasno vzpostavi popolno izenačitev cen govornih klicev iz javnih telefonskih omrežij tako iz omrežij na fiksni lokaciji kot tudi iz mobilnih omrežij.

c) Dodatne obveznosti družbe T-2 d.o.o. na trgu 9

Agencija ugotavlja, da med alternativnimi operaterji na trgu 9 poseben položaj uživa družba T-2 d.o.o., katerega delež v celotni količini zaključenih klicev iz drugih omrežij bistveno odstopa od deležev drugih alternativnih operaterjev. Tako ima družba T-2 d.o.o. po zadnjih podatkih kar 75 % delež, medtem ko ima naslednji operater po vrsti (Amis) komaj 8 % delež. Hkrati družba T-2 d.o.o. edina med alternativnimi operaterji razpolaga z lastnim optičnim dostopovnim omrežjem, kar ji daje edinstven položaj na trgu.

Zaradi navedenega Agencija meni, da bi bilo glede na ekonomijo obsega družbe T-2 d.o.o. in njen opisani edinstven položaj na trgu smiselno zaradi preverjanja upravičenosti prehodnega obdobja za prehod na simetrične cene dodatno naložiti izdelavo stroškovnih kalkulacij po metodi FAC HCA. Namreč, glede na novo tehnologijo in obseg poslovanja bi se lahko zgodilo, da je T-2 d.o.o. že dosegel večjo raven učinkovitosti, kot je predvidena s prehodnim obdobjem, zato bo moral v primeru, da bi dale stroškovne kalkulacije za rezultat nižje cene zaključevanja klicev, cene ustrezno znižati pod cene drugih AO.

Agencija je ocenila, da gre za sorazmeren ukrep, saj bi metoda FAC CCA ali metoda dolgoročnih inkrementalnih stroškov (LRIC) preveč obremenila družbo T-2 d.o.o. Po drugi strani pa v primeru družbe T-2 d.o.o. ni upravičen argument, ki veljajo za druge AO, da ne razpolaga z ustreznim kadrovskim in organizacijskim potencialom za nadzor nad stroški. Namreč, gre za družbo, ki poleg opravljanja komunikacijskih storitev na ravni celotne Slovenije pospešeno vzpostavlja dostopovno optično omrežje (FTTH), tak vertikalno integriran način poslovanja pa že sam po sebi zahteva učinkovit sistem nadzora nad stroški, ki ga mora operater v vsakem primeru v najkrajšem času vzpostaviti.

Družba T-2 d.o.o. mora za zagotovitev stroškovne naravnosti cen zaključevanja klicev vzpostaviti računovodstvo po sistemu FAC HCA. Pri tem mora družba T-2 d.o.o. sistem

stroškovnega računovodstva, ki temelji na preteklih stroških in popolno alociranih stroških, vzpostaviti in zagotoviti revidiranje tega sistema stroškovnega računovodstva s strani pooblaščenega revizorja najkasneje do 31.10.2008. Sočasno mora družba T-2 d.o.o. agenciji posredovati natančno dokumentacijo modela, skrajšan opis modela pa objaviti na svojih spletnih straneh.

Stroškovno naravnane cene oblikovane v skladu z metodologijo FAC HCA mora družba T-2 d.o.o. objaviti in posredovati agenciji najkasneje do 31.12.2008. Zajem podatkov je časovno obdobje od 1.1.2008 do 31.10.2008.

Za družbo T-2 d.o.o. bodo v odsotnosti nižjih stroškovnih kalkulacij po metodi FAC HCA veljala enaka pravila oblikovanja cen, kot so predvidena za druge AO. V vsakem primeru bosta postopen prehod na simetrične cene in zahteva po nediskriminaciji operaterjev na fiksni lokaciji in mobilnih operaterjev, ki veljata za druge AO, služila kot cenovni strop za cene zaključevanja klicev v omrežju družbe T-2 d.o.o.

7.5 Obveznost ločitve računovodskih evidenc

Agencija lahko na podlagi 25. člena ZEKom operaterju omrežja s pomembno tržno močjo naloži obveznost, da vodi računovodske evidence za določene dejavnosti, povezane z medomrežnim povezovanjem, ločeno od računovodskih evidenc za ostale dejavnosti.

Obveznost ločitve računovodskih evidenc je bila družbi Telekom Slovenije d.d. naložena z odločbama št. 300-92/2005-19 in št. 300-108/2005-23 na podlagi prejšnje analize. Z navedenima odločbama je agencija družbi Telekom Slovenije d.d. naložila, da začne s 01.05.2006 voditi ločene računovodske evidence za dejavnost povezano s posredovanjem in zaključevanjem klicev v posamičnih javnih telefonskih omrežjih na fiksni lokaciji ločeno od računovodskih evidenc za ostale dejavnosti ter zagotovi preglednost svojih grosističnih cen.

Agencija bo naložila družbi Telekom Slovenije d.d. obveznost ločitve računovodskih evidenc (predložitev izkaza poslovnega izida in izkaza angažiranih sredstev po tekočih vrednostih) za dejavnost povezano z medomrežnim povezovanjem (ločene evidence za posredovanje, zaključevanje in tranzit), preglednost svojih grosističnih cen in internih obračunskih cen.

Družba Telekom Slovenije d.d. bo morala računovodske evidence za dejavnost povezano z medomrežnim povezovanjem (ločene evidence za posredovanje, zaključevanje in tranzit) voditi ločeno od računovodskih evidenc za ostale dejavnosti, in sicer do uveljavitve metodologije dolgoročnih inkrementalnih stroškov (LRIC) po že uveljavljeni metodologiji FAC CCA, nato po metodologiji dolgoročnih inkrementalnih stroškov (LRIC).

Družba Telekom Slovenije d.d. bo morala v okviru obveznosti ločitve računovodskih evidenc, pripraviti ločene računovodske evidence za storitve, ki jih uporablja za zagotavljanje medomrežnega povezovanja sebi oziroma lastni maloprodajni organizacijski enoti in storitve, ki jih za medomrežno povezovanje zagotavlja drugim operaterjem.

Družba Telekom Slovenije d.d. bo morala najkasneje do 31.12.2008 agenciji posredovati ločene računovodske evidence za dejavnost povezano z medomrežnim povezovanjem, ki bodo temeljile na metodologiji dolgoročnih inkrementalnih stroškov (LRIC). Pri tem morajo navedene računovodske evidenc zajemati podatke obračunskega obdobja od 1.1. 2008 do 30.11.2008.

Agencija ocenjuje, da je postavljeni rok za izpolnitev obveznosti, glede na zahtevnost vzpostavitve obveznosti primeren. Hkrati je rok primeren tudi z računovodskega vidika, saj zahteva vzpostavitev novega sistema ob začetku leta, kar je najboljša praksa.

Družba Telekom Slovenije d.d. bo morala pri izpolnjevanju obveznosti ločitve računovodskih evidenc upoštevati priporočila in smernice, ki jih sprejme Evropska komisija na področju ločenega vodenja računovodskih evidenc.

Agencija bo naložila to obveznost zaradi zagotovitve preglednosti poslovanja med operaterji, nadzorovanja izpolnjevanja obveznosti zagotavljanja enakega obravnavanja in zaradi nadzorovanja izpolnjevanja obveznosti oziroma preprečitve neutemeljenega navzkrižnega subvencioniranja storitev. Obveznost ločitve računovodskih evidenc je potrebna zaradi nadzora nad cenami za isto storitev, ki jo operater zagotavlja sebi oziroma lastni maloprodajni organizacijski enoti in drugim operaterjem. Le tako lahko agencija nadzoruje, da cene niso določene previsoko in ugotavlja ali družba Telekom Slovenije d.d. sploh izpolnjuje naložene obveznosti iz odločbe.

Družba Telekom Slovenije d.d. bo poleg preglednosti svojih grosističnih cen morala zagotoviti tudi preglednost svojih internih obračunskih cen. Obveznost preglednosti internih obračunskih cen se običajno naloži operaterju s pomembno tržno močjo, ki sam zagotavlja tako grosistične storitve kot tudi vertikalno integrirane maloprodajne storitve, saj je v takih primerih preglednost pogosto manjša kot, če tako storitev opravljata dve ločeni pravni osebi.

Grosistične storitve lahko zagotavlja svoji maloprodajni organizacijski enoti pod neenakimi pogoji kot konkurenci, in prav z naložitvijo obveznosti ločitve računovodskih evidenc lahko agencija nadzira izpolnjevanje obveznosti enakega obravnavanja. Obveznost ločitve računovodskih evidenc bo preko poročanja o grosističnih in internih obračunskih cenah svojih storitev agenciji v podporo pri nadziranju poslovanja, zato agencija ocenjuje, da je potrebno družbi Telekom Slovenije d.d. naložiti obveznost ločenega računovodstva tudi v prihodnosti.

Obveznosti, ki jih agencija naloži operaterju s pomembno tržno močjo, morajo biti sorazmerne s koristmi, ki so posledica izpolnitve teh obveznosti. Ne glede na to, da obveznost preglednosti internih obračunskih cen pomeni globlje posege v organizacijsko strukturo družbe Telekom Slovenije d.d. je agencija mnenja, da je naložitev navede obveznosti nujno potreba, saj z drugimi obveznostmi ni mogoče doseči pričakovanih koristi hkrati pa bo agencija le tako lahko preverjala skladnost družbe Telekom Slovenije d.d. z regulativnimi obveznostmi.

Družba Telekom Slovenije d.d. bo morala agenciji v skladu s tretjim odstavkom 25. člena ZEKom na zahtevo predložiti računovodske evidence, vključno s podatki o prihodkih, prejetih od tretjih oseb, saj bo agencija le tako lahko preverjala izpolnjevanje naložene obveznosti.